

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Τα οφέλη της Ελλάδας από την ένταξη στην
Ευρωπαϊκή Ένωση»

Παράσχου Κατερίνα

A.M.: 1342201500239

Επιβλέπων: Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, Ομότιμος καθηγητής

Αθήνα, 2020

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
1.1 Εισαγωγή.....	4
1.2 Το όραμα και η Ευρωπαϊκή πολιτική του Κ. Καραμανλή.....	5
1.3 Η αίτηση ένταξης.....	7
1.4 Οι λόγοι για την ένταξη.....	7
1.5 Η Ολοκλήρωση των Διαπραγματεύσεων και η Υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης.....	9
2.1 Οφέλη από την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε.....	10
2.2 Πολιτική.....	11
2.3 Εξωτερική πολιτική.....	13
2.4 Διεύρυνση 2004.....	20
2.5 Οικονομία.....	22
2.6 Ευρώ.....	25
2.7 Μνημόνια.....	27
2.8 Γεωργία.....	28
2.9 Περιβάλλον.....	29
2.10 Παιδεία - Εκπαίδευση.....	31
2.11 Πολιτισμός - Κοινωνία.....	33
3.1 Η προσφορά της Ελλάδας στην Ευρώπη.....	33
3.2 Προοπτικές.....	35
4.1 Επίλογος.....	36
Βιβλιογραφία.....	40

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τα οφέλη που αποκόμισε η Ελλάδα με την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην αρχή κρίθηκε αναγκαίο να γίνει μία συνοπτική αλλά ακριβής αναφορά στις προσπάθειες για υλοποίηση του οράματος των Ευρωπαϊκών χωρών για την πολιτική τους ένωση καθώς και τη συνεργασία τους σ' όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Στη συνέχεια επικεντρώνεται στην ιστορική πορεία της Ελλάδας για την προσχώρησή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια μέσα από το μεγαλεπήβολο όραμα του μεγάλου πολιτικού και πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή. Ακολούθως, αφού η Ελλάδα πλέον είναι ενεργό κράτος μέλος της Ε.Ε., γίνεται εκτενής και εμπειριστατωμένη αναφορά στους τομείς που διαδραμάτισαν καθοριστικό και σημαντικό ρόλο, ώστε η Ελλάδα να εξελιχθεί και να μεταμορφωθεί σε ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος με διεθνή ακτινοβολία και επιρροή. Ενδεικτικά επισημαίνονται τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη που συνέβαλαν αποτελεσματικά και αποφασιστικά στην ανόρθωση της οικονομίας του κράτους, αλλά μνημονεύεται και η σκληρή δοκιμασία των μνημονίων που επιβλήθηκαν στη χώρα στην περίοδο κρίσης. Επίσης τονίζεται η σημασία από την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής στη χώρα και παράλληλα του θεσμικού πλαισίου για τη μέριμνα και προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα σημειώνεται η καταλυτική επίδραση στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης που αφορά τον ευαίσθητο τομέα της παιδείας-εκπαίδευσης αλλά και της κοινωνίας-πολιτισμού. Η εργασία ολοκληρώνεται με την πολυσχιδή και πολυδιάστατη προσφορά της Ελλάδας στην Ευρώπη, καθώς και με τις προοπτικές που θα απαμβλύνουν και θα βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης όλων των πολιτών της ευρωπαϊκής οικογένειας.

1.1 Εισαγωγή

Οι απαρχές των προσπαθειών για τη διαμόρφωση της ενωμένης Ευρώπης ανάγονται στην εποχή του Μεσαίωνα. Πρόκειται λοιπόν για την εποχή που η Δυτική Ευρώπη ενώνεται κάτω από την ηγεμονία του αυτοκράτορα Καρλομάγνου. Στη συνέχεια και για πέντε αιώνες κυριάρχησε η παπική εκκλησία, ενώ αξιοσημείωτη κρίνεται και η αλλαγή που παρατηρήθηκε στους λαούς μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Έπειτα στην εποχή της Αναγέννησης, η Ένωση των λαών κατέστη αδήριτη ανάγκη για επικράτηση της ειρήνης και ισορροπίας μεταξύ τους.

Η απαρχή της ευρωπαϊκής συνεργασίας είχε σκοπούς οικονομικούς και ειρηνικούς. Η ενδοευρωπαϊκή πανωλεθρία των δύο παγκόσμιων πολέμων μέσα στον 20ό αιώνα καθώς και η οικτρή οικονομική κατάσταση των ευρωπαϊκών χωρών μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, εδραίωσαν την αντίληψη που πρέσβευε ότι έπρεπε να συνδεθούν σε μια κοινότητα με κοινούς στόχους, γιατί το ενδεχόμενο ενός τρίτου Παγκόσμιου πολέμου θα σήμαινε ολοκληρωτική και ανεπανόρθωτη πλέον καταστροφή. Πρόδρομος της ευρωπαϊκής ένωσης ήταν η BENELUX, μια μορφή οικονομικής συνεργασίας τριών χωρών (Βελγίου, Ολλανδίας, Λουξεμβούργου) που διέθεταν βαριές βιομηχανίες χάλυβα.

Το 1957 λοιπόν, ιδρύθηκε με τη συνθήκη της Ρώμης η κοινότητα των έξι, η οποία περιλάμβανε το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Γερμανία, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο και είχε καθαρά οικονομικό χαρακτήρα (ΕΟΚ). Αργότερα προστέθηκαν κι άλλες χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Στη συνέχεια, δημιουργήθηκε μια μεγάλη ενιαία αγορά, η οποία εξακολουθεί να αναπτύσσεται δυναμικά.

Αυτό που αρχικά ξεκίνησε ως μια καθαρά οικονομική ένωση μετεξελίχθηκε σε έναν οργανισμό που δραστηριοποιείται σε ποικίλους τομείς όπως στην πολιτική, στην κοινωνία, στον πολιτισμό ακόμη και στο περιβάλλον. Η μετεξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζεται και στην αλλαγή της ονομασίας το 1993 από ΕΟΚ σε Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζεται στο κράτος δικαίου, που αυτό σημαίνει ότι όλες οι ενέργειές της βασίζονται στις Συνθήκες, τις οποίες όλα τα κράτη μέλη έχουν εγκρίνει αυτοβούλως και δημοκρατικά. Οι δεσμευτικές αυτές συμφωνίες καθορίζουν τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στους διάφορους τομείς δραστηριότητάς της. Το όραμα της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης αναδύθηκε τελικά μέσα από τα αποκαΐδια και τις στάχτες που άφησε στο πέρασμά του ο όλεθρος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η αποτρόπαιη εικόνα της άλλοτε ακμάζουσας γηραιάς Ηπείρου δεν άφηνε περιθώρια εφησυχασμού των ισχυρών της Ευρώπης. Με πρωτοβουλία λοιπόν των υπουργών

εξωτερικών της Γερμανίας Κόνραντ Αντενάουερ, Γαλλίας Ρομπέρ Σουμάν και Ζαν Μονέ και Βελγίου Πολ-Ανρί Σπάακ συνάπτεται η συμφωνία και έτσι τίθενται τα θεμέλια για μια ισχυρή και ενωμένη Ευρώπη.

Ο δρόμος της Ελλάδας προς την Ενωμένη Ευρώπη αρχίζει τον Ιούνιο του 1959 με την υποβολή της αίτησης για σύνδεση με την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Η αίτηση εγκρίνεται και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και ΕΟΚ καταλήγουν στην υπογραφή Συμφωνίας το 1961. Η πορεία της Ελλάδας όμως παγώνει το 1967 λόγω της δικτατορίας. Μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974, η Ελλάδα συνεχίζει τον Ευρωπαϊκό της προσανατολισμό και καταθέτει ξανά αίτηση για πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ το 1975. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις επανεκκινούν ένα χρόνο αργότερα μετά από απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών με επιτυχή κατάληξη στις 28 Ιουνίου 1979 και την υπογραφή της Πράξης Προσχώρησης της χώρας στην ΕΟΚ, η οποία τίθεται σε ισχύ από την 1 Ιανουαρίου 1981.

1.2. Το όραμα και η Ευρωπαϊκή πολιτική του Κ. Καραμανλή

Ο Κ. Καραμανλής επικαλούμενος τη σοφή ρήση του Πλάτωνα με διαχρονική και αδιαμφισβήτητη αξία ότι «για να πραγματοποιηθούν μεγάλα έργα, χρειάζεται και οραματισμός» και συνειδητοποιώντας ως διορατικός πολιτικός με βαθιά ιστορική αντίληψη ότι μια ενωμένη Ευρώπη θα είχε τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις όποιες προκλήσεις και σκοπέλους που θα της παρουσιάζονταν στα μετέπειτα χρόνια, προχώρησε σε ένα σκληρό και δίκαιο αγώνα για την είσοδο και ένταξη της μικρής και φτωχής χώρας του στην Ευρωπαϊκή οικογένεια. Θεωρούσε ότι τα εθνικά κράτη ως αυτάρκειες μονάδες αποδυναμώθηκαν μετά τον όλεθρο και την καταστροφή του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και έτσι έπρεπε να ενοποιηθούν οι ευρωπαϊκές χώρες, καθώς συνδέονταν ιστορικά με κοινές ρίζες και με κοινό πολιτισμό, άρα και κοινή αποστολή. Με αυτό τον τρόπο θα τερματίζονταν οι μεταξύ τους διαχρονικές διαμάχες και θα διασφαλιζόταν η ειρήνη και η αρμονική συμβίωση μετά τους εξαντλητικούς και μακροχρόνιους πολέμους¹.

Επίσης πίστευε ακράδαντα ότι «η έννοια της ένωσης ταυτίζεται με την έννοια της ισχύος» καθώς μια Ευρώπη που ενεργεί ενιαία, οικονομικά, κοινωνικά και κυρίως πολιτικά θα δύναται να επηρεάσει πολύ περισσότερο τις παγκόσμιες εξελίξεις και θα αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο και ισχυρό πρότυπο για εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης.

---

¹ Κοντογεώργης Γ. (1985). Η Ελλάδα στην Ευρώπη: Η πορεία προς την Ένωση και η πολιτική του Καραμανλή. Αθήνα: Παγκόσμιος Εκδοτικός Οργανισμός.

Ακόμη ισχυριζόταν ότι τα κράτη-μέλη θα έπρεπε να εκχωρήσουν ένα μέρος από την κυριαρχία τους στην Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι κινδύνευε η εθνική ταυτότητα και τα εθνικά χαρακτηριστικά του κάθε λαού. Απεναντίας στο πλαίσιο της ενοποίησης θα έπρεπε να κατοχυρώνονται οι εθνικές ιδιαιτερότητες του κάθε λαού, να διατηρούνται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και κυρίως να υπάρχει σεβασμός στη γλώσσα, την ιστορία, την παράδοση και τον πολιτισμό.

Έχει βαθιά πεποίθηση ότι ο ευρωπαϊκός πολιτισμός αποτελεί συγκερασμό και συγχώνευση του ελληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος, εφόσον η ελληνική διάνοηση πρόσφερε αφειδώλευτα τις ιδέες της ελευθερίας, της ισότητας, της δημοκρατίας και της αλήθειας, ο ρωμαϊκός πολιτισμός την ιδέα του κράτους και του δικαίου και η χριστιανική αντίληψη την πίστη και την αγάπη. Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία όφειλε ως χρέος, να σεβαστεί την αξία των ιδεών αυτών και να εξοβελίσει τις μικρότητες και τα συμφέροντα και να επιδιώξει υψηλότερους και μονιμότερους στόχους όπως η ευημερία, η πρόοδος και η ευτυχία των λαών της.

Επισημαίνοντας ότι η Ελλάδα ως γεωγραφικός, πολιτικός και πολιτιστικός χώρος ανήκει στη Δύση και όχι στη φτωχή και υποανάπτυκτη οικονομικά και πολιτιστικά Ανατολή, οραματίζεται ότι συμμετέχοντας στην ενωμένη Ευρώπη θα κατοχύρωνε τη δημοκρατία δίνοντας ένα οριστικό τέλος στους μακροχρόνιους εσωτερικούς διχασμούς που ταλαιπωρούσαν τη χώρα, όπως ο Εθνικός Διχασμός, η Μικρασιατική Καταστροφή, ο Εμφύλιος, η Δικτατορία των Συνταγματαρχών. Επιπλέον θα της δινόταν η ευκαιρία να απαλλαγεί από τις προστάτιδες δυνάμεις και θα διασφάλιζε την οικονομική ανάπτυξη και άνοδο του βιοτικού επιπέδου του ελληνικού λαού που αναδύοταν από μια αιμάσσουμενη και τραυματισμένη Ελλάδα με μια αναιμική οικονομία.

Τέλος θεωρούσε ότι η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ της παρέχει ακόμη μια προστασία για την ακεραιότητα των εθνικών συνόρων και την κατοχύρωση του δημοκρατικού πολιτεύματος έναντι μιας ισχυρής Τουρκίας.

Ένα όραμα μεγαλεπήβολο αλλά και συνάμα δύσκολο που δεν πτόησε ποτέ τον μεγάλο ηγέτη που προχώρησε στην πραγμάτωση και υλοποίησή του παρά τις ατραπούς και τις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν στη μετεμφυλιακή τότε Ελλάδα και στα πέτρινα χρόνια της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Η πρώτη σύνδεση της χώρας στην ΕΟΚ το 1961 σηματοδότησε μόνο την αρχή, που μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974, η Ελλάδα πια προχώρησε στις εντατικές ενταξιακές διαπραγματεύσεις χωρίς ανατροπές. Τελικά ο επίπονος αγώνας του δικαιώνεται το 1979, όταν η Ελλάδα πλέον ανήκει στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

1.3. Η αίτηση ένταξης

Μετά από ένα εξάμηνο συναντήσεων σε Παρίσι και Αθήνα, στις 12 Ιουνίου 1975, η ελληνική κυβέρνηση έλαβε την αναμενόμενη απόφαση. Ο αντιπρόσωπός της στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες πρέσβης Στ. Σταθάτος επέδωσε στον προεδρεύοντα του Συμβουλίου Υπουργών και στον Fr.-X Ortoli την επιστολή του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή με το αίτημα ένταξης και με την προτροπή να αρχίσουν το συντομότερο οι διαπραγματεύσεις για την προσχώρηση της Ελλάδας στις τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (ΕΚΑΧ, ΕΥΡΑΤΟΜ, ΕΟΚ). Το κείμενο της επίσημης αίτησης της ελληνικής κυβέρνησης είναι το εξής: «Εκ μέρους της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας έχω την τιμή να ενημερώσω την Υμετέραν Εξοχότητα ότι η Ελλάς διά της παρούσης ζητά να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος συμφώνως προς τις διατάξεις του άρθρου 237 της ιδρυτικής Συνθήκης της ΕΟΚ»² (Αθήνα, 12 Ιουνίου 1975).

1.4. Οι λόγοι για την ένταξη

Ο Ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας έλαβε συγκεκριμένη υπόσταση με την υποβολή της αίτησης για σύνδεση με τη νεοσύστατη Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Στις 8 Ιουνίου 1959 η Ελλάδα κατέστη το πρώτο κράτος που επικαλέστηκε το άρθρο 238 της Συνθήκης της Ρώμης, το οποίο προέβλεπε τη σύνδεση μεμονωμένων κρατών, ενώσεων κρατών ή διεθνούς οργανισμού με την Κοινότητα. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν τον Ιούνιο του 1959 και η Συμφωνία Σύνδεσης υπογράφηκε στις 9 Ιουλίου του 1961. Αυτή ήταν η πρώτη συμφωνία σύνδεσης που σύναψε η ΕΟΚ και η οποία οδήγησε εμμέσως στην ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Το άρθρο 72 της Συνθήκης Σύνδεσης αναγνώριζε την πιθανότητα μιας μελλοντικής προσχώρησης της Ελλάδας στην Κοινότητα. Ωστόσο, τον Απρίλιο του 1967 η συμφωνία αυτή που αποτελούσε ουσιαστικά το πρώτο βήμα στην πορεία της Ελλάδας για την ένταξή της στην ΕΟΚ «πάγωσε» εξαιτίας της επιβολής της στρατιωτικής δικτατορίας. Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας τον Ιούλιο του 1974 και την επάνοδο του Κ. Καραμανλή στην εξουσία, οι βασικές προτεραιότητες στις οποίες έστρεψε την προσοχή του ήταν ο εκδημοκρατισμός, ο εκσυγχρονισμός και η ευρωπαϊκή ενοποίηση της χώρας. Η συνέχιση της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας, η οποία είχε διακοπεί από την περίοδο της δικτατορίας, αποτελούσε το κύριο μέλημα του πρωθυπουργού. Επιθυμούσε να αποκατασταθούν οι σχέσεις της Ελλάδας με τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και για την οριστική

---

² Παπαγιαννίδης Δ. (1983). Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: ένα σύντομο οδοιπορικό. Αθήνα: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

ένταξη της χώρας ο Κ. Καραμανλής διέβλεπε ότι έπρεπε να προχωρήσει σε μια γενική αναδιάρθρωση του κράτους. Έτσι η Συμφωνία ενεργοποιήθηκε ξανά. Όμως ο στόχος της τότε κυβέρνησης δεν ήταν απλά η ενεργοποίηση της Συμφωνίας Σύνδεσης αλλά η ενσωμάτωση της χώρας στην ΕΟΚ ως πλήρους μέλους. Πράγματι, στις 12 Ιουνίου του 1975 ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής με επιστολή του στον πρόεδρο του Συμβουλίου Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Υπουργό Εξωτερικών της Ιρλανδίας, G. Fitzgerald υπέβαλε την αίτηση για την ένταξη της Ελλάδας ως πλήρους μέλους. Η Συνθήκη Προσχώρησης υπογράφεται το 1979 και τίθεται σε ισχύ το 1981.

Οι λόγοι για τους οποίους ο Κ. Καραμανλής επέλεξε την πλήρη ένταξη στην Κοινότητα είναι:

1. Σταθεροποίηση των δημοκρατικών θεσμών

Από την απελευθέρωση του 1944 η Ελλάδα αντιμετώπισε σχεδόν πέντε χρόνια εμφύλιες διαμάχες (1944-1949), ένα ασθενές δημοκρατικό πολίτευμα το οποίο ήταν θύμα συνεχών πολιτικών επεμβάσεων από το Παλάτι (1950-1967) και επτά χρόνια στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974). Ο Κ. Καραμανλής θεώρησε ότι η ένταξη της χώρας στις οικονομικές και κοινωνικές δομές της ΕΟΚ θα οδηγούσε στη σταθεροποίηση των δημοκρατικών και πολιτικών θεσμών.

2. Θεωρούσε ότι η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ θα έλυne οικονομικά προβλήματα και θα ενίσχυε την οικονομία της χώρας μέσω της συμμετοχής της στην Κοινή Αγορά. Παρά τους γοργούς ρυθμούς ανάπτυξης τις δεκαετίες του '50 και του '60 (6,6% έναντι 3,8% του ρυθμού της Κοινότητας), ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας τη δεκαετία του '70 μειώθηκε λόγω της πετρελαϊκής κρίσης. Επίσης, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΟΚ, η Ελλάδα είχε το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Επιπλέον, με τη συμμετοχή της στην Κοινή Αγορά άνοιγαν δρόμοι για ελεύθερο εμπόριο με μία αγορά 200 εκατομμυρίων καταναλωτών, καταργώντας εντελώς τους δασμούς. Το γεγονός αυτό, θα οδηγούσε στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος στην Ελλάδα και κατά συνέπεια στην αύξηση του ΑΕΠ και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων.

3. Ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της θέσης της τόσο στο περιφερειακό, όσο και στο διεθνές σύστημα. Ο Κ. Καραμανλής θεωρούσε ότι η Ελλάδα θα είχε την ευκαιρία μέσω της συμμετοχής στην ΕΟΚ να προωθήσει τις θέσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Επίσης, μετά την εισβολή της Τουρκίας και την κατάληψη μέρους της Κύπρου, η Τουρκία εμφανιζόταν ως απειλή για την Ελλάδα. Με την ένταξη της Ελλάδας ενισχυόταν η ασφάλεια της χώρας από τυχόν μελλοντικές απειλές με τους μηχανισμούς συλλογικής στήριξης της ΕΟΚ. Η Ελλάδα επίσης επεδίωκε να χαλαρώσει τις σχέσεις που είχε αναπτύξει μεταπολεμικά με τις ΗΠΑ.

4. Η Ελλάδα ήταν μια αγροτική οικονομία και το μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού απασχολούνταν στη γεωργία (28% του εργατικού δυναμικού έναντι 8,7% στην ΕΟΚ). Ο Κ.

Καραμανλής πίστευε πως η Ελλάδα θα επωφελείτο σημαντικά από την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ λόγω της Κ.Α.Π.(Κοινής Αγροτικής Πολιτικής).

5. Φιλοδοξούσε να συμβάλει η Ελλάδα στην πραγματοποίηση της ιδέας της ενωμένης Ευρώπης καθώς θεωρούσε ότι η χώρα μπορούσε να επηρεάσει τις διεργασίες για την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Από το 1988 η Ελλάδα άρχισε να υποστηρίζει πιο έντονα φιλοενοποιητικές θέσεις, όπως το «ομοσπονδιακό» πρότυπο ενοποίησης και την ανάπτυξη κοινής πολιτικής.

1.5. Η Ολοκλήρωση των Διαπραγματεύσεων και η Υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης

Στις 28 Μαΐου 1979 υπογράφηκε η συνθήκη «περί προσχωρήσεως της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας» καθώς η προσαρτημένη Πράξη «περί των όρων προσχωρήσεως και των προσαρμογών των συνθηκών» και έτσι η Ελλάδα έγινε δεκτή ως ισότιμο μέλος στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες τέσσερα σχεδόν χρόνια μετά την υποβολή της αίτησης ένταξης. Ύστερα δηλαδή από επίπονες και δύσκολες διαπραγματεύσεις, που διήρκεσαν περισσότερο από δύο χρόνια, υπογράφηκε στην Αθήνα η Συνθήκη Προσχώρησης της χώρας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, που θα ίσχυε από την 1η Ιανουαρίου 1981, αφού επικυρωνόταν από τα κοινοβούλια της Ελλάδος και των εννέα χωρών-μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στη συνέχεια στις 28 Ιουνίου 1979 το ελληνικό κοινοβούλιο επικύρωσε τη Συνθήκη Προσχώρησης και η Ελλάδα αποδέχθηκε το κοινοτικό κεκτημένο, δηλαδή τις ιδρυτικές συνθήκες και το παράγωγο δίκαιο που απορρέει απ' αυτές.

Η 1η Ιανουαρίου 1981 ορίστηκε ως η εναρκτήρια ημερομηνία για την προσχώρηση και στις τρεις συνθήκες. Η Συνθήκη υπογράφηκε στο Ζάππειο Μέγαρο με μια λιτή, ανεπιτήδευτη αλλά επιβλητική και άψογα οργανωμένη τελετή, που εξέφραζε τη σοβαρότητα της ιστορικής στιγμής για τη χώρα μας, αλλά και για την Ευρώπη. Αξίζει να σημειωθεί ως υπέριστη πολιτική πράξη, η συμμετοχή στην τελετή της υπογραφής του προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας Ζισκάρ ντ' Εσταίν που με την προσωπική του παρουσία φιλοδοξούσε να τιμήσει τον Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή και να προσδώσει τη βαρύτητα που άρμοζε στη νέα διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την ένταξη της Ελλάδας.

Η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ υπήρξε αναμφίβολα μια από τις κορυφαίες και σημαντικότερες στιγμές της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Οι πολιτικές επιλογές ενός διορατικού και χαρισματικού ηγέτη, καθόρισαν την εξέλιξη και πορεία του ελληνικού λαού σε δύσκολες εποχές.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα σίγουρα συνάντησε πολλά και δυσεπίλυτα προβλήματα που χωρίς την έμπνευση, το όραμα, αλλά και τη μεθοδική ευρωπαϊκή πολιτική του Κωνσταντίνου Καραμανλή, θα παρέμενε αμφίβολη η ένταξη της χώρας στους κόλπους της Κοινότητας. Τα οφέλη λοιπόν αυτής της ευρωπαϊκής προοπτικής επιβεβαιώθηκαν και ολοκληρώθηκαν τόσο σε πολιτικό, οικονομικό, αλλά και κοινωνικό επίπεδο.

Ένα από τα σημαντικότερα οφέλη υπήρξε η εγκαθίδρυση της ελληνικής δημοκρατίας, που μετά τις νωπές και οδυνηρές μνήμες της επτάχρονης δικτατορίας των Συνταγματαρχών, κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη του ελληνικού λαού για πραγματική δημοκρατία, βασισμένη στα ιδεώδη της λαϊκής κυριαρχίας, της ισότητας και του σεβασμού όλων των πολιτών αδιακρίτως, τα οποία η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα μπορούσε να τα κατοχυρώσει σε υπέρτατο βαθμό.

Επισημαίνεται ακόμη ότι η ευρωπαϊκή πολιτική του Κ. Καραμανλή ωφέλησε τη χώρα ως προς τη στρατηγική της αναβάθμιση, γιατί η Ελλάδα είχε τη δυνατότητα συμμετέχοντας σε ένα Συνασπισμό Κρατών να αποκτήσει κοινή εξωτερική πολιτική και ασφάλεια τόσο σε θεσμικό, όσο και σε νομικό επίπεδο, υπερτερώντας έναντι της προκλητικής Τουρκίας.

Καταληκτικά, η ιδιότητα του κράτους-μέλους μιας υπερεθνικής οντότητας, με πυρήνα της την οικονομική συνεργασία (ΕΟΚ), διασφάλισε σημαντικούς οικονομικούς πόρους, που πρόσφεραν το κίνητρο και την προοπτική για εκσυγχρονισμό της χώρας, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η Ελλάδα λοιπόν, εκμεταλλευόμενη την ιστορική ευκαιρία που της δόθηκε ως μέλος μιας μέλλουσας οικονομικής υπερδύναμης, ανταποκρίθηκε αποτελεσματικά.

2.1. Τα Οφέλη από την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε.

Η Ε.Ε. θα σταθεί αποφασιστικός παράγοντας στον κόσμο καθώς με το κύρος και τη δύναμή της θα επηρεάζει αποτελεσματικά τις διεθνείς εξελίξεις. Ο ευρωπαϊκός χώρος υπήρξε ανέκαθεν διαφιλονικούμενη ζώνη και πηγή των μεγάλων συγκρούσεων και αν τα Βαλκάνια θεωρούντο κάποτε η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης, η Ευρώπη ήταν η πυριτιδαποθήκη του κόσμου. Έτσι στο πνεύμα της αμοιβαίας συνεργασίας εγκαταλείπονται εθνικές προκαταλήψεις, εξαλείφονται μίσση ιστορικά και γεφυρώνονται μακροχρόνιες αντιθέσεις, αδιάσειστα στοιχεία που δικαιώνουν την ιδέα της ευρωπαϊκής ενότητας.

Η Ελλάδα με την ένταξή της στους κόλπους της ευρωπαϊκής οικογένειας έχει αποκομίσει τεράστια οφέλη σε όλους τους τομείς και τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η κατασκευή έργων υποδομής με τη βοήθεια των ευρωπαϊκών κονδυλίων, η δημιουργία ανταγωνιστικών εταιρειών με

προοπτική να αντέξουν τον διεθνή ανταγωνισμό, η ελεύθερη διακίνηση προσώπων και κεφαλαίων με αποτέλεσμα την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της χώρας, καθώς και το ενιαίο νόμισμα που διαμόρφωσε μια τεράστια εσωτερική αγορά, συνέβαλαν θετικά στις μετακινήσεις και στην ανάπτυξη του τουρισμού και του εμπορίου³.

Επίσης η επικράτηση των δημοκρατικών πολιτευμάτων, η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο περιορισμός των εθνικών προκαταλήψεων, η καλλιέργεια σχέσεων φιλίας, άνοιξαν το δρόμο για συνύπαρξη, συνεργασία και αλληλεγγύη μεταξύ των λαών της Ευρώπης.

Επιπρόσθετα η διαμόρφωση και καλλιέργεια του ευρωπαϊκού πολιτισμού που προκύπτει μέσα από την ανταλλαγή εμπειριών και από τους καλλιτεχνικούς θεσμούς, συμβάλλει αποτελεσματικά στη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων. Η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και της πολιτιστικής φυσιογνωμίας κάθε λαού αποτελεί μεγάλο διακύβευμα και πρόκληση, ώστε να προστατεύει και να διαφυλάττει τις παραδόσεις του, χωρίς να κινδυνεύει να αφομοιωθεί πολιτιστικά, προσφέροντας το δικό του στίγμα στον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

2.2. Πολιτική

Η πολιτική της Ε.Ε. στοχεύει στην άμβλυση των οικονομικών ανισοτήτων και εδραίωση ενός δημοκρατικότερου προτύπου διακυβέρνησης. Η συνέχιση της κοινής Ευρωπαϊκής πορείας αλλά και η διασφάλιση ενός αναπτυξιακού προγράμματος και προοπτικής για τα λιγότερο ισχυρά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνίσταται στη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στα πλούσια και τα φτωχότερα κράτη. Σε αντίθετη περίπτωση θα παγιώνεται και θα εδραιώνεται η διαιώνιση της ανισότητας, που θα λειτουργεί υπονομευτικά για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα πρέπει να λαμβάνεται η κατάλληλη μέριμνα, ώστε τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αντιμετωπίζονται ισότιμα στη λήψη σημαντικών οικονομικών και πολιτικών αποφάσεων.

Όσον αφορά την Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ισότητα, η δικαιοσύνη και ο αλληλοσεβασμός, αξίες ύψιστης και υπέρτατης σημασίας είναι κατοχυρωμένες στις συνθήκες της Ε.Ε. και στον αντίστοιχο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της, όπου σθεναρά διακηρύττονται και διατρανώνονται αυτά τα δικαιώματα σε όλους τους πολίτες της Ε.Ε.

Η Ε.Ε. αποτελεί ένα εν δυνάμει πόλο και ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς συστήματος και καλείται να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στη διαδικασία πρόληψης, επίλυσης, διαχείρισης συγκρούσεων και

---

³ Κωστάλα Τάνια «Λόγου Σπουδή» σελ. 247-250.

εδραίωσης της σταθερότητας, ειρήνης και συνεργασίας, αλλά και παράλληλα να διατηρεί στενές σχέσεις με τις ΗΠΑ, καθώς και να παραμένει ανεξάρτητο και αυτόνομο κέντρο δύναμης και επιρροής.

Επίσης η εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφάλειας της παρέχει τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται ως μία συμπαγής και αδιάσπαστη οντότητα και προσωπικότητα σε υποθέσεις παγκόσμιας εμβέλειας. Αυτή η προοπτική κοινής δράσης παρέχει στα 28 κράτη μέλη της Ε.Ε. μια ηχηρή και σθεναρή φωνή στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Η συμμετοχή τώρα μιας μικρής χώρας όπως η Ελλάδα σε έναν ισχυρό συνασπισμό, σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο όπως αυτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεγιστοποίησε την προοπτική της πολιτικής της ανεξαρτησίας. Με την ισοδύναμη συμμετοχή της χώρας μας στη διαδικασία λήψης των συλλογικών αποφάσεων της Ενωμένης Ευρώπης ουσιαστικά ελαχιστοποίησε τα μειονεκτήματα του μικρού της μεγέθους. Ο Π. Κ. Ιωακειμίδης υποστηρίζει ότι η Ελλάδα μέχρι το 1981 πρακτικά δε διαθέτει εξωτερική πολιτική, διαθέτει απλώς ένα μηχανισμό, ένα πλαίσιο χειρισμού εθνικών θεμάτων. Αρχίζει να αποκτά εξωτερική πολιτική από την ένταξή της και μετά, και αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι τώρα διευρύνεται δραματικά η ημερήσια διάταξη των θεμάτων με τα οποία ασχολείται η Ελληνική Διπλωματική Υπηρεσία⁴.

Πριν από την ένταξη και ιδιαίτερα κατά την περίοδο από το 1974 και μετά, δηλαδή μετά τα γεγονότα στην Κύπρο, εκείνο το οποίο προφανέστατα απασχολεί είναι το ζήτημα της Κύπρου και των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η διεύρυνση της agenda της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής συνεπάγεται μια αλλαγή στη δομή της διπλωματικής υπηρεσίας, όπως υποστηρίζει ο Π. Κ. Ιωακειμίδης, η οποία πιστοποιείται και με την εμφάνιση νέων υπηρεσιών στα πλαίσια του Υπουργείου Εξωτερικών αλλά και με μια ανακατανομή εξουσιών μεταξύ των διαφόρων διευθύνσεων. Αρχίζουμε δηλαδή να αποκτούμε μια εξωτερική πολιτική η οποία χαρακτηρίζεται από θεσμούς και ό,τι αυτό συνεπάγεται⁵.

Επίσης η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή οικογένεια μεγιστοποίησε το επίπεδο της πολιτικής ελευθερίας των Ελλήνων, με την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ελλάδα πριν την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόλις είχε εξέλθει από την επταετή κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος και αναζητούσε αποκατάσταση του κύρους και του γοήτρου της λόγω της κοινωνικής και οικονομικής της οπισθοδρόμησης.

---

⁴ Π.Κ. Ιωακειμίδης «Η Θέση της Ελλάδας στο Διεθνές Ευρωπαϊκό και Περιφερειακό Σύστημα», σελ. 166.

⁵ Ναπολέων Μαραβέγιας (επιμ.), Ελληνική Πανεπιστημιακή Ένωση Ευρωπαϊκών Σπουδών, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση», σελ. 206-210 Μιχάλης Τσινισιζέλης, «Επιδράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική».

Έτσι η επάνοδος και η οριστική εγκαθίδρυση των δημοκρατικών θεσμών στην Ελλάδα υπήρξε απόρροια και αποτέλεσμα της άρρηκτης και αρραγούς συνεργασίας της με τις δημοκρατικές χώρες του δυτικού κόσμου αλλά και ενός αυστηρού και σημαντικού κριτηρίου και προϋπόθεσης πρόσβασης και ένταξης στην ευρωπαϊκή κοινότητα, της ομαλής δηλαδή λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος αποκλείοντας οποιασδήποτε εκτροπή.

Καταληκτικά η Ελλάδα ως ευρωπαϊκή χώρα και εταίρος διακήρυττε σε όσους επιβουλεύονταν την εδαφική της ακεραιότητα και οντότητα ότι είναι ισχυρή αναστέλλοντας οποιαδήποτε κακόβουλη ενέργεια, που θα έθετε σε κίνδυνο την πολιτική ανεξαρτησία της, την ελευθερία και ασφάλεια των πολιτών της και θέτοντας έτσι τις βάσεις για την οικονομική της ανάπτυξη και κοινωνική ευμάρεια.

2.3. Εξωτερική πολιτική

Η Ευρωπαϊκή πολιτική της Ελλάδας⁶ έχει διαμορφωθεί και αποκρυσταλλωθεί στην υποστήριξη «της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ομοσπονδιακό περιεχόμενο και διάσταση», που συγκεντρώνει υψηλή πολιτική συναίνεση και συνεργασία ανάμεσα στα δύο εκ διαμέτρου αντίθετα κόμματα και της άρχουσας τάξης της χώρας, αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης και επίπονης διαδικασίας στη δεκαετία του 1980. Τα τρία βασικά στοιχεία και πυλώνες αυτής της πολιτικής συνιστούν α. οι ισχυροί, κεντρικοί και υπερεθνικοί θεσμοί β. οι ολοκληρωμένες αναδιανεμητικές, κοινές πολιτικές και προϋπολογισμός για την ένωση γ. η ισχυρή Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Κοινή Ευρωπαϊκή Άμυνα. Τα πιο πάνω στοιχεία συμπληρώνονται και από την ενεργό δράση και υποστήριξη της Ελλάδας σε θέματα εμβάθυνσης και διεύρυνσης της Ένωσης, όπως αποτυπώνεται στον πρωταγωνιστικό της ρόλο που διαδραμάτισε στην ένταξη της Τουρκίας και των Βαλκανικών χωρών.

Αυτή η πολιτική άρχισε να διαφαίνεται και να προβάλλεται στο πλαίσιο της διακυβερνητικής διάσκεψης για την εκπόνηση και πραγμάτωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ (1990-91) για την Ε.Ε. και συγκεκριμενοποιήθηκε στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων της συνθήκης του Άμστερνταμ (1997), της Νίκαιας (2000) και της συνθήκης για την εγκαθίδρυση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος (2002-2003). Ο ρόλος της Ελλάδας ήταν καθοριστικός υποστηρίζοντας δυναμικά τη «συνταγματοποίηση της Ε.Ε.» και εισάγοντας βασικές θεσμικές καινοτομίες, όπως τη δημιουργία θέσης υπουργού Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

---

⁶ Π.Κ. Ιωακειμίδης «Η θέση της Ελλάδας στο Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Περιφερειακό Σύστημα», σελ. 159

Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι η Ελλάδα μετά την προσχώρησή της στην ΟΝΕ έχει αποδεχτεί το καθεστώς των «ενισχυμένων συνεργασιών», σύμφωνα με το οποίο προωθούνται κάποιοι τομείς πολιτικής με τη σύμπραξη και συνεργασία μικρού αριθμού κρατών μπροστά στην αδυναμία και του ανέφικτου της συμμετοχής όλων. Ακόμη έχει αποδεχτεί την προοπτική οργάνωσης «εσωτερικού πυρήνα» κρατών-μελών στοχεύοντας στην προώθηση της ενοποίησης μετά τις διαδοχικές προσχωρήσεις της Ένωσης.

Στη συνέχεια η Ελλάδα διατυπώνει τη θέση για την ύπαρξη ισχυρών πολιτικών θεσμών στην Ε.Ε. ως αναπόσπαστο στοιχείο για τη διαμόρφωση ενός ομοσπονδιακού πολιτικού συστήματος που θα καθορίζει πολιτική, θα λαμβάνει αποφάσεις και θα διαχειρίζεται κρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι η Ελλάδα πρωτοστατεί στη σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αλλά και στη βελτίωση λειτουργίας των θεσμών, όπως του Συμβουλίου Υπουργών και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η Ελλάδα επιμένει σθεναρά στο στοιχείο της υπερεθνικότητας διατρανώνοντας ότι οι θεσμοί που δεν ελέγχονται ασφυκτικά από τα κράτη-μέλη, έχουν την ευχέρεια να «αρθρώνουν» και να διατυπώνουν πιο εύστοχα το ευρωπαϊκό συμφέρον στο σύνολό του εξισορροπώντας ταυτόχρονα και εξυπηρετώντας τα συμφέροντα των μικρότερων κρατών-μελών.

Αναφορικά με τον θεσμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η Ελλάδα υποστηρίζει ότι αποτελεί την εν δυνάμει κεντρική κυβέρνηση του ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος με ορισμένες νομοθετικές αρμοδιότητες σύμφωνα με την άσκηση του «αποκλειστικού δικαιώματος πρωτοβουλίας». Διατυπώνει επίσης την αρχή «ένας επίτροπος από κάθε κράτος-μέλος για τη σύνθεση της επιτροπής», που αυτό μεταφράζεται σε ίσο αριθμό μελών με αυτόν των κρατών-μελών, αν και τελικά με απροθυμία και επιφυλακτικότητα αποδέχτηκε τη μείωση του αριθμού των μελών της επιτροπής στις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης της Νίκαιας, καθώς και της Συνθήκης για την εγκαθίδρυση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος με την προϋπόθεση της «ισότιμης εναλλαγής» όλων των κρατών-μελών αδιακρίτως.

Επιπρόσθετα η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή πρέπει να ασκεί «το αποκλειστικό δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας» που αποτελεί το κατ' εξοχήν στοιχείο υπερεθνικού χαρακτήρα της. Ακόμη προωθεί την ενίσχυση και ενδυνάμωση της «δημοκρατικής νομιμοποίησης» και πολιτικής ταυτότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την «επικύρωση» της τοποθέτησης του προέδρου και των μελών της αλλά και την εκλογή του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Παράλληλα η Ελλάδα αναφορικά με το θεσμό του Συμβουλίου Υπουργών και στον τρόπο λήψης των αποφάσεων του υπήρξε υπέρμαχος της μεθόδου της ομοφωνίας, παρόλο που από τη δεκαετία του 1990 υποστηρίζει την επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας σε μεγάλο αριθμό θεμάτων και το διατύπωσε απερίφραστα κατά τις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης της Νίκαιας και του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Επίσης τότε η Ελλάδα κατέστη από τα πρώτα κράτη-μέλη που προώθησαν την εγκατάλειψη του συστήματος κατανομής ψήφων στα κράτη-μέλη και πρότεινε την υιοθέτηση του συστήματος της «διπλής πλειοψηφίας» στη λήψη αποφάσεων ειδικά στον τομέα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ).

Στη συνέχεια στο θέμα της Προεδρίας του Συμβουλίου πρότεινε τη θέσπιση «ομαδικής προεδρίας» μακροχρόνιας διάρκειας (18 μηνών) και για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τοποθετήθηκε στην παρουσία μόνιμου προέδρου με πενταετή θητεία.

Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η Ελλάδα στην προώθηση του στόχου της «θετικής ολοκλήρωσης» με την ανάπτυξη κοινών αναδιανεμητικών⁷ πολιτικών συνοχής, ταυτόχρονα με την εγκαθίδρυση της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς και τη λειτουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Επειδή η Ελλάδα οραματίζεται την Ε.Ε. ως ένα «σύστημα συνοχής και αλληλεγγύης» πιστεύει ότι θα μπορεί η Ένωση να το πετύχει κάτω από τις εξής προϋποθέσεις: (i) πρέπει να ακολουθήσει μια κοινή πολιτική παρεμβατικού, διαρθρωτικού χαρακτήρα σε αρκετούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας· (ii) πρέπει η πολιτική αυτή να χρηματοδοτείται από τον Προϋπολογισμό της Ε.Ε. και να πραγματοποιεί μεταφορές πόρων από τα αρκετά πλουσιότερα στα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη-μέλη της στο πλαίσιο της θεωρίας του «ομοσπονδιακού προϋπολογισμού».

Η Ελλάδα την πιο πάνω κοινή πολιτική τη θεωρεί ως προϋπόθεση αναδιανομής, αλλά και γιατί προσφέρει «ένα κανονιστικό καθεστώς» που την οδηγεί τελικά στην εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής στον τομέα του περιβάλλοντος. Αυτό συνέβαλε καταλυτικά στον οικονομικοκοινωνικό εκσυγχρονισμό της χώρας.

Αναφορικά τώρα με τον Προϋπολογισμό⁸ της Ε.Ε. η Ελλάδα διατυπώνει τα εξής: (i) πρέπει να υπάρχει ισχυρός Προϋπολογισμός στο πλαίσιο της ΟΝΕ ως παράγοντας σταθεροποίησης, ανακατανομής και αναδιανομής· (ii) πρέπει το σύνολο του Προϋπολογισμού να αντιστοιχεί σε υψηλότερο ποσοστό του ΑΕΕ (Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα) της Ένωσης που βρίσκεται στο 1,24%· (iii) πρέπει η χρηματοδότηση του

⁷ Π.Κ. Ιωακειμίδης «Η θέση της Ελλάδας στο Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Περιφερειακό Σύστημα», σελ. 164

⁸ Π.Κ. Ιωακειμίδης «Η θέση της Ελλάδας στο Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Περιφερειακό Σύστημα», σελ. 165

Προϋπολογισμού να προέρχεται από ένα ανεξάρτητο σύστημα της Ένωσης και να στηρίζεται σ'ένα νέο «ευρωπαϊκό φόρο»: (iv) τέλος πρέπει η υιοθέτηση του Προϋπολογισμού να εξαρτάται από το Συμβούλιο Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και να εκτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πολύ σημαντική επίσης είναι η διατύπωση και η ανάπτυξη της θέσης της Ελλάδας για τον εξωτερικό ρόλο που πρέπει να διαδραματίζει η Ε.Ε. στο διεθνές πολιτικό σκηνικό. Πιστεύει ακράδαντα ότι η Ένωση αποτελεί ένα εν δυνάμει πόλο και κινητήριο μοχλό στη διαδικασία πρόληψης, επίλυσης, διαχείρισης συγκρούσεων και εδραίωσης της σταθερότητας, αλλά και της ειρήνης, συνεργασίας και συναδέλφωσης σε διεθνές επίπεδο. Τοποθετείται θετικά ότι η Ένωση πρέπει να καλλιεργήσει και να αναπτύξει στενές σχέσεις με τις ΗΠΑ παραμένοντας όμως ανεξάρτητος και αυτόνομος φορέας δύναμης και επιρροής.

Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα υποστηρίζει⁹: (i) μια ολοκληρωμένη εξωτερική πολιτική αγκαλιάζοντας το σύνολο των θεμάτων που απορρέουν από αυτή· (ii) μια αποτελεσματική εξωτερική πολιτική που θα βασίζεται στη λήψη των αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, στη θέσπιση της θέσης του Υπουργού Εξωτερικών της Ένωσης και (iii) την ανάπτυξη ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής και κοινής άμυνας που θα λειτουργεί αυτόνομα αλλά και συμπληρωματικά με το NATO. Η Ένωση λοιπόν διαθέτοντας τα θεσμικά, πολιτικά και στρατιωτικά μέσα έχει τη δυνατότητα να προστατεύει και να διαφυλάττει την ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα των κρατών-μελών της. Για την επίτευξη του πιο πάνω στόχου η Ελλάδα πρότείνει την εισαγωγή των εννοιών των «εξωτερικών συνόρων» και της εδαφικής ακεραιότητας στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Επίσης εισηγήθηκε ότι η κοινή άμυνα πρέπει να απορρέει και να συνάδει με την αρχή της ρήτρας της «αμοιβαίας συνδρομής», ώστε η Ένωση να έχει τον χαρακτήρα του συλλογικού συστήματος ασφάλειας, κάτι που έχει συμπεριληφθεί στο σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος.

Η Ελλάδα ανήκει πλέον στην Ε.Ε. που αποτελεί ως ένα από τα βασικά κέντρα ισχύος και δύναμης στο σημερινό κόσμο και ο δεύτερος από τους τρεις σημαντικούς δυτικούς πόλους δίπλα στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία. Στο πλαίσιο της λογικής του νεοφιλελευθερισμού που προωθεί την επέκταση της κυριαρχίας των αγορών της Ε.Ε. η Ελλάδα υποστήριξε με θέρμη την ένταξη των Βαλκανικών κρατών στην Ε.Ε. ως στοιχείο σταθερότητας που παρέχει γεωγραφική συνέχεια του κύριου κορμού της Ε.Ε. με την Ελλάδα δημιουργώντας ταυτόχρονα μια ειδική «μονάδα» συνεργασίας με Βουλγαρία και Ρουμανία και θέτοντας τις βάσεις για την ένταξη των άλλων κρατών της Βαλκανικής στην Ε.Ε. Αυτή η προοπτική

---

⁹ Π.Κ. Ιωακειμίδης «Η θέση της Ελλάδας στο Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Περιφερειακό Σύστημα», σελ. 166-167

αποτελεί ένα ηχηρό μήνυμα και μια απάντηση στον «νεοοθωμανισμό»¹⁰ θέτοντας τις βάσεις για τον «εξευρωπαϊσμό της Βαλκανικής», εγχείρημα δημοκρατικό, σύγχρονο και αποτελεσματικό.

Η διεύρυνση της Ε.Ε. συνέβαλε σε μια εν δυνάμει ενίσχυση της σταθερότητας στην περιοχή και διασφάλισε τη συνέχεια του γεωγραφικού χώρου. Έτσι ο ευρωπαϊκός δρόμος και ορίζοντας των άλλων απετέλεσε και ένα εφελτήριο λύσης διακρατικών προβλημάτων αναχαιτίζοντας τον κίνδυνο η Ελλάδα να καταστεί ένα προβληματικό κράτος-μέλος της Ε.Ε. Με την ενίσχυση της ενοποιητικής διαδικασίας της Ε.Ε. αποκτά μέσω της ουσιαστικές δομές και κοινές δράσεις στην αμυντική και εξωτερική πολιτική προωθώντας τον εκδημοκρατισμό της και ενισχύοντας τον κοινοβουλευτικό της χαρακτήρα.

Η Ελλάδα κατέχει σήμερα ηγετικό ρόλο στα Βαλκάνια, ως δύναμη σταθερότητας και ανάπτυξης διασφαλίζοντας και διευρύνοντας τα αναπτυξιακά της πλεονεκτήματα. Παράλληλα, προωθεί τη σταδιακή διαμόρφωση ενός ενιαίου οικονομικού χώρου στα Βαλκάνια στοχεύοντας σε μια διαδικασία παράλληλη με την προσέγγιση των χωρών αυτών προς την Ε.Ε., διευκολύνοντας τα κράτη αυτά να εκπληρώσουν τα αναγκαία κριτήρια για τη μελλοντική ένταξή τους.

Με κύριο γνώμονα λοιπόν την επικράτηση μιας σταθερής ανοδικής και ομαλής κατάστασης στην περιοχή και κατ' επέκταση και στην χώρα μας, η Ελλάδα συνέβαλε στη δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου στα δυτικά Βαλκάνια υποστηρίζοντας την κατασκευή μεγάλου οδικού δικτύου μεταφορών που διασυνδέει τις χώρες αυτές. Μεγάλη επιτυχία για τη χώρα μας αποτελεί η χρηματοδότηση μέσω του ΕΣΟΑΒ στην κατασκευή τμημάτων του Διαδρόμου Δέκα, που συνδέει τη Θεσσαλονίκη, τα Σκόπια και το Βελιγράδι με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Αξιοπρόσεκτο είναι και η μεγάλη συνεισφορά της Ελλάδας στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Με την ενεργειακή συνθήκη που προωθήθηκε από μια ελληνική πρωτοβουλία και υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 2005, ανάμεσα στα 25 κράτη μέλη της Ε.Ε. ωφελήθηκαν και οι 9 χώρες των Βαλκανίων, εφόσον οι εθνικές τους νομοθεσίες για την ενέργεια εναρμονίζονται πλήρως με την αντίστοιχη ισχύουσα της Ε.Ε.

Έτσι η Ελλάδα αναβαθμίζεται σε μείζονα και ασφαλή ενεργειακό κόμβο προωθώντας μεγαλεπήβολα ενεργειακά έργα, όπως οι αγωγοί πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολης και φυσικού αερίου Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας αναδεικνύοντάς τη σε μια χώρα υψηλής στρατηγικής σημασίας στους ενεργειακούς δρόμους προς τα Βαλκάνια και την Ευρώπη. Ταυτόχρονα η Ελλάδα ενισχύει τη διεθνή

---

¹⁰ Νίκος Κοτζιάς «Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα», σελ 127

της θέσης και το ρόλο της στην παγκόσμια διπλωματία όσον αφορά τον τομέα ενέργεια και βελτιώνει και ισχυροποιεί ακόμη περισσότερο τους δεσμούς της με τις γειτονικές της χώρες¹¹.

Επιπρόσθετα στο πλαίσιο σύναψης επιχειρηματικών σχέσεων με τις όμορες - γειτονικές της χώρες, η Ελλάδα κατέχει ηγετικό και πρωταγωνιστικό ρόλο, γιατί η χώρα μας καθίσταται πρώτη σε ξένες άμεσες επενδύσεις στην Αλβανία και τη Σερβία, ενώ κατέχει τη δεύτερη θέση στη Ρουμανία και την τρίτη στη Βουλγαρία και παράλληλα φιλοδοξεί και επιδιώκει την ανάπτυξη της ευρύτερης γειτονίας της στην ΠΓΔΜ.

Παράλληλα κέντρο βάρους της ελληνικής πολιτικής αποτελεί η οικονομική ανόρθωση της περιοχής και ταυτόχρονα η επιδίωξη και επίτευξη ειρηνικής συνύπαρξης και συνεργασίας με τις Βαλκανικές χώρες. Σημαντικό επίτευγμα για τη χώρα μας αποτελεί η υποδοχή και η ένταξη της Βουλγαρίας και Ρουμανίας στην Ε.Ε., που ταυτόχρονα την αναβαθμίζει, εφόσον έπαψε πια να αποτελεί την εσχατιά, το ακρωτήριο της Ε.Ε. στον διαφιλονικούμενο γεωγραφικό χώρο της ανατολικής Μεσογείου.

Ακόμη η ευρωπαϊκή προοπτική για τις χώρες αυτές που μέχρι πρόσφατα βίωναν τη δίνη και τον όλεθρο του πολέμου, όπως η Σλοβενία που είναι μέλος της Ε.Ε. από το 2004 και της ευρωζώνης το 2007 καθώς και η Κροατία που πρόσφατα πέτυχε και ολοκλήρωσε την ένταξή της στην ένωση το 2013, αναδεικνύεται αναγκαία και επιτακτική.

Η χώρα μας λοιπόν, υπήρξε και εξακολουθεί να είναι ένθερμος υποστηρικτής της ευρωπαϊκής προοπτικής των κρατών των δυτικών Βαλκανίων και της Τουρκίας στοχεύοντας στη διασφάλιση σε ύψιστο βαθμό την επίτευξη ειρηνικής συμβίωσης, σταθερότητας και συνεργασίας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αλλά και επιδιώκοντας να αποτελέσει συνεκτικό δεσμό και πυλώνα στην επίλυση των εκκρεμών και δυσεπίλυτων πολιτικών ζητημάτων της περιοχής.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι η Ελλάδα πρωταγωνίστησε, δραστηριοποιήθηκε και συνέβαλε τα μέγιστα στην εξεύρεση λύσης για τη βιωσιμότητα του πολυεθνικού κρατικού σχήματος της Βοσνίας, αλλά και προέβη στο άνοιγμα νέων κεφαλαίων στις διμερείς σχέσεις της με το Μαυροβούνιο, που πλέον ως νεοσύστατο ανεξάρτητο κράτος πραγματοποιεί τα πρώτα του δειλά βήματα στο διεθνές πολιτικό στάδιο.

Τώρα αναφορικά με την ΠΓΔΜ παρά την εντυπωσιακή οικονομική παρουσία και συμβολή της Ελλάδας στη διαμόρφωση ανάπτυξης και σταθερότητας του γειτονικού κράτους, το ζήτημα του

---

¹¹ Ηλίας Μπέλλος, Η καθημερινή, «Ξανανοίγει ο δρόμος για τον αγωγό Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης».

ονόματος παραμένει Δούρειος ίππος στο διπλωματικό πεδίο. Η Ελλάδα έχει διακηρύξει απερίφραστα ότι η παραποίηση και η παραχάραξη της ιστορίας, η προκλητικότητα και οι άκαμπτες, άτεγκτες θέσεις δεν αντιπροσωπεύουν ούτε επιβεβαιώνουν στοιχεία ευρωπαϊκής συμπεριφοράς. Γνώμονας της πολιτικής της Ελλάδας αποτελεί η εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής και βιώσιμης λύσης που θα προωθήσει την εξομάλυνση και εξυγίανση των σχέσεών τους και θα απαμβλύνει ακόμη και να εξουδετερώσει την ορατή πιθανότητα να οδηγηθούν σε αδιέξοδο οι ευρωατλαντικές προσδοκίες της γειτονικής χώρας. Έτσι γίνεται κατανοητό ότι η Ελλάδα διαμέσου της εξωτερικής πολιτικής της επιδιώκει να ενισχύσει το διεθνές της κύρος και την αξιοπιστία της, ως άξονα σταθερότητας και ανάπτυξης και επιρροής τόσο στην Ε.Ε., όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Ως επιστέγασμα των πιο πάνω προσπαθειών στις 12 Ιουνίου 2018 οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και της ΠΓΔΜ, μετά από μια σειρά διαπραγματεύσεων, υπέγραψαν τη Συμφωνία των Πρεσπών με σκοπό την επίλυση του ζητήματος. Σύμφωνα με αυτή λοιπόν, η δεύτερη μετονομάζεται σε Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας και η Ελλάδα αναγνωρίζει την υπηκοότητα των πολιτών της χώρας αυτής ως Μακεδονική/Πολίτης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας και τη γλώσσα ως μακεδονική, στην οποία ωστόσο επισημαίνεται πως ανήκει στις Νοτιοσλαβικές γλώσσες. Η συμφωνία κυρώθηκε από τα κοινοβούλια και των δύο χωρών¹².

Εν κατακλείδι, επιβεβαιώνεται ότι η οικονομική συνεργασία, οι εμπορικές συναλλαγές, οι αμοιβαίες επενδύσεις δημιουργούν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των κρατών με ευνοϊκό αντίκρυσμα και στις

¹² Μακεδονικό ονοματολογικό ζήτημα Βικιπαίδεια.

πολιτικές τους σχέσεις, αν και η οικονομική δύναμη και η δυνατότητα μιας χώρας να διεισδύει σε αγορές στο εξωτερικό, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες όσον αφορά την αξιολόγηση της διεθνούς ισχύος. Η Ελλάδα όμως ανταποκρινόμενη στις σύγχρονες προκλήσεις και απαιτήσεις, θέτει ως βασικό στόχο της εξωτερικής της πολιτικής την προώθηση της οικονομικής διπλωματίας, συμβάλλοντας έτσι τόσο στην πρόοδο της χώρας για τα επόμενα χρόνια, όσο και στην προώθηση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ευημερίας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και Βαλκανίων, μιας περιοχής πολλαπλών συμφερόντων, όπου διακυβεύονται τεράστια γεωστρατηγικά οφέλη. Αποκορύφωμα των πιο πάνω είναι ότι η Ελλάδα έχει συμβάλει στην προώθηση της «ενισχυμένης συνεργασίας» στους τομείς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, καθώς και στη χορήγηση νομικής προσωπικότητας στην Ένωση και στην κατάληψη θέσης στο Συμβούλιο Ασφάλειας του ΟΗΕ.

2.4. Διεύρυνση 2004

Η τέταρτη ελληνική Προεδρία της Ε.Ε. (πρώτο εξάμηνο 2003) ολοκληρώθηκε και στέφθηκε με επιτυχία, καθώς κατά τη διάρκειά της συντελέστηκε η μεγαλύτερη διεύρυνση στη μέχρι τώρα ιστορία της Ενωμένης Ευρώπης (10 νέα κράτη μέλη).

Η Ελλάδα εξέρχεται αναβαθμισμένη από τη διεύρυνση, καθώς κατόρθωσε μετά από πολλά χρόνια επίμονης, υποστηρικτικής και υπερασπιστικής προσπάθειας να ενταχθεί η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και έτσι να αυξήσει τη διαπραγματευτική ισχύ της με τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. (Κοινοβούλιο, Επιτροπή, Συμβούλιο Υπουργών, επιμέρους Επιτροπές και Υποεπιτροπές). Η επιτυχία αυτή όμως, δεν θα πρέπει να επισκιάσει την προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού, εφόσον αυτό αποτελεί την ύψιστη προτεραιότητα της Ελλάδας. Η ενταξιακή επιτυχία όμως, μπορεί να παραμείνει μια ουτοπία, εάν δεν επιτευχθεί η δίκαιη και βιώσιμη λύση στο Κυπριακό αδιέξοδο. Διευκρινίζεται ότι η εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου θα υφίσταται στο ελληνοκυπριακό τμήμα της νήσου, παρόλο που ενδέχεται να εμποδιστεί ή να παρακωλυθεί από την Τουρκοκυπριακή ηγεσία και την Τουρκία.

Επίσης η ένταξη της Σλοβενίας και η προοπτική ένταξης των άλλων δύο Βαλκανικών κρατών το 2007 είναι εξαιρετικά επωφελείς εξελίξεις για την Ελλάδα καθώς με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα δυτικά και ανατολικά Βαλκάνια η χερσόνησος εξέρχεται από την απομόνωση και εδραιώνεται στη διεθνή σκηνή. Η δυναμική της διεύρυνσης που θα ταυτιστεί χρονικά με τη διεύρυνση του NATO προς ανατολάς, θα ενισχύσει το κλίμα σταθερότητας και ασφάλειας στην

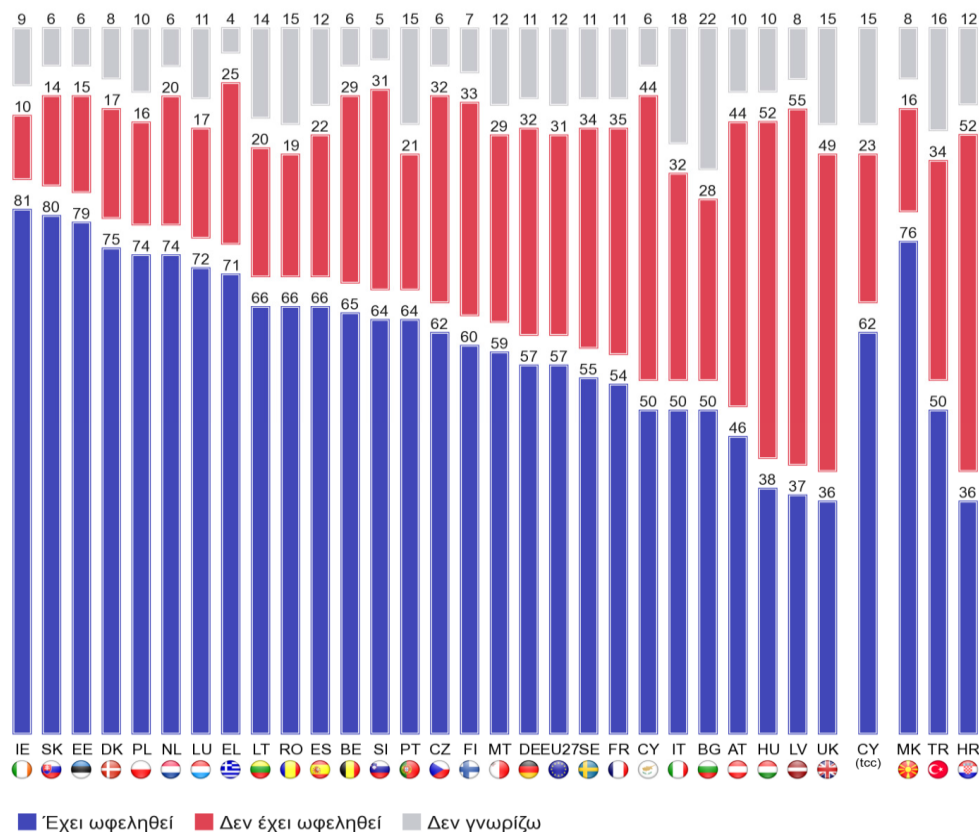
περιοχή και θα απαμβλύνει και θα εξοβελίσει τις πιθανότητες αναβίωσης αθέμιτων και μονομερών τυχοδιωκτισμών στη Βαλκανική χερσόνησο.

Πρέπει να επισημανθεί και να τονιστεί ότι η ταυτόχρονη και διπλή διεύρυνση ενός πολιτικοαμυντικού και ενός πολιτικοοικονομικού συνασπισμού στα Βαλκάνια θα προσδώσει μια νέα δυναμική και προοπτική στη συνεργασία μεταξύ των Βαλκανικών κρατών και μεταξύ αυτών και της υπόλοιπης Ευρώπης. Η Βαλκανική χερσόνησος υπήρξε η τελευταία υποπεριφέρεια της Ευρώπης που είχε παραμείνει στην απομόνωση και στο περιθώριο για πολλές δεκαετίες και εκτός των ευεργετικών διεθνών και περιφερειακών εξελίξεων, απόρροια της έλλειψης σταθερότητας στην περιοχή και των μειονοτικών εξάρσεων. Ακόμη η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO θα ενδυναμώσει και θα ενισχύσει το κλίμα ασφάλειας τόσο στις ηγεσίες των χωρών αυτών, όσο και στους πολίτες τους, καθώς με την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών στις χώρες αυτές θα διευρυνθεί το κράτος δικαίου με την προστασία όλων των μειονοτήτων, θα ενισχυθεί η διαφάνεια, η ελευθερία και η δημοκρατία και θα αποκηρυχθεί η κατάληξη στη βία, ως μόνου τρόπου επίλυσης των διακρατικών διαφορών. Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα τονώσει το κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών και διά μέσου της εφαρμογής της ONE και της κατάργησης των τελωνειακών και άλλων ισοδύναμων μέσων περιορισμού των εμπορικών συναλλαγών στα νεοεφαρμοζόμενα κράτη, θα ενισχυθεί η διακρατική, διασυνοριακή και διαπεριφερειακή συνεργασία σε πολλούς τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

Επιπρόσθετα, η χώρα μας ως η μοναδική χώρα των Βαλκανίων με πολύ υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης από τις γειτονικές της και με ενισχυμένη την οικονομία της, αναμένεται ότι θα πρωτοστατήσει στην ανάπτυξη διμερών και πολυμερών οικονομικών, εμπορικών και επιχειρηματικών επαφών μ' αυτές. Σημαντικό επίτευγμα είναι η διάνοιξη και λειτουργία της νέας διασυνοριακής γραμμής μεταξύ Ελλάδος-Αλβανίας στη Μέρτζανη. Ακόμη, η ένταξη των Βαλκανικών κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο NATO αναμένεται ότι θα αναβαθμίσει συνολικά τη γεωπολιτική, γεωστρατηγική και γεωοικονομική αξία της περιοχής και θα υποβαθμίσει και θα εξουδετερώσει τις πιθανότητες έκρηξης ενός νέου Βαλκανικού πολέμου καθώς και των τοπικών και διαπεριφερειακών εντάσεων και εκρήξεων που δημιουργούνται στην περιοχή.

Καταληκτικά, η θετική αξιολόγηση των Ελλήνων ερωτηθέντων αναφορικά με το γεγονός ότι η χώρα τους είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιβεβαιώνεται στη συνέχεια, καθώς ποσοστό 71% πιστεύει ακράδαντα ότι η Ελλάδα έχει ωφεληθεί από τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ ο αντίστοιχος ευρωπαϊκός μέσος όρος (EU27) δείγματος δεν βρίσκουν επωφελή τη συμμετοχή της χώρας τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση που διαμορφώνεται στο 57%.

(βλ. επόμενη σελίδα γράφημα που ακολουθεί)

2.5. Οικονομία

Η Ελλάδα κατά τη διαδικασία εναρμόνισης και σύνδεσης, δηλαδή πριν ακόμα ενταχθεί πλήρως στην Ε.Ε. έχει αποκομίσει τεράστια οικονομικά οφέλη καθώς το συνολικό ποσό που εισέρρευσε υπολογίζεται περί τα 161,9 δισεκατομμύρια σημερινά ευρώ, από τα οποία 83,7 δισ. ευρώ κατευθύνθηκαν στον αγροτικό τομέα.

Επίσης είναι το κράτος-μέλος με το μεγαλύτερο δημοσιονομικό όφελος από τη λειτουργία του κοινοτικού προϋπολογισμού, αναλογικά με τον πληθυσμό της, αφού το 96% των απολαβών της προέρχονταν από την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και την πολιτική συνοχής. Οι επιδοτήσεις της ΚΑΠ έδωσαν πολύτιμες εισοδηματικές ανάσες στους Έλληνες αγρότες, ιδίως στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 και συνετέλεσαν στην αναχαίτιση της αγροτικής εξόδου και στη σταθεροποίηση του πληθυσμού της υπαίθρου.

Τα οφέλη επικεντρώνονται κυρίως στη μείωση του κόστους συναλλαγών και στη διεύρυνση του εμπορίου, στον περιορισμό αβεβαιοτήτων στην επενδυτική δραστηριότητα καθώς και στη δημοσιονομική πειθαρχία και στα κέρδη αξιοπιστίας. Στον επιχειρηματικό τομέα με την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος διαμορφώνεται η προοπτική για μείωση των χρηματοοικονομικών δαπανών

με μικρότερα και σταθερότερα επιτόκια καθώς και μείωση τραπεζικών εξόδων για συναλλαγές. Επίσης αναζητούνται νέες αγορές χωρίς συναλλαγματικό κίνδυνο με ενίσχυση του ανταγωνισμού¹³.

Η Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη θέση ως προς τις επενδύσεις που ενεργοποιήθηκαν στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΤΣΕ) σε σχέση με το ΑΕΠ της. Συγκεκριμένα, επωφελήθηκε από χρηματοδότηση ύψους 2,7 δισ. ευρώ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, κάτι που αναμένεται να ενεργοποιήσει συνολικές επενδύσεις ύψους 12,1 δισ. ευρώ. Εγκρίθηκαν 33 προγράμματα και συμφωνίες με μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που θα επωφεληθούν από τη βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση, αναμένεται να ανέλθει στις 25.820.

Σύμφωνα με το Σχέδιο Γιούνκερ προβλέπεται μέχρι τον Οκτώβρη του 2019 στο σύνολο των χωρών της Ε.Ε. να κινητοποιηθούν πρόσθετες επενδύσεις ύψους 439,4 δισ. ευρώ. Επιπλέον, περισσότερες από ένα εκατομμύριο νεοφυείς και μικρές επιχειρήσεις αναμένεται να ωφεληθούν από τη βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση καθώς το 70% περίπου των επενδύσεων που αναμένεται να κινητοποιηθούν, προέρχεται από ιδιωτικούς πόρους, επιβεβαιώνοντας ότι το Σχέδιο Γιούνκερ εκπλήρωσε και τον στόχο της κινητοποίησης ιδιωτικών επενδύσεων.

Επίσης το Σχέδιο Γιούνκερ θα έχει μακροπρόθεσμο μακροοικονομικό αντίκτυπο στην Ε.Ε. καθώς μέχρι το 2037, οι δράσεις που θα πραγματοποιηθούν, θα έχουν δημιουργήσει ένα εκατομμύριο επιπλέον θέσεις εργασίας και θα έχουν αυξήσει το ΑΕΠ της Ε.Ε. κατά 1,2 %.

Τέλος, το σχέδιο αυτό έχει στηρίξει και άλλους στόχους της Ε.Ε., όπως η πολιτική για το κλίμα, η κοινωνική πολιτική και η πολιτική μεταφορών, εφόσον 10 εκατομμύρια νοικοκυριά έχουν πρόσβαση σε ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές, 20 εκατομμύρια Ευρωπαίοι ωφελούνται από βελτιωμένες υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και 182 εκατομμύρια επιβάτες ετησίως έχουν πρόσβαση σε καλύτερες σιδηροδρομικές και αστικές υποδομές.

Κύριος μοχλός της ευρωπαϊκής οικονομίας αποτελεί η ενιαία ή «εσωτερική» αγορά, που προσφέρει τη δυνατότητα να κυκλοφορούν ελεύθερα τα περισσότερα προϊόντα, υπηρεσίες, κεφάλαια και άτομα, αλλά και η ανάπτυξη αυτού του τεράστιου πλουτοπαραγωγικού πόρου, με στόχο οι Ευρωπαίοι να αποκομίζουν τα περισσότερα δυνατά οφέλη. Παράλληλα με την κατάργηση των συννοριακών ελέγχων μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., παρέχεται το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο και η ευχέρεια να αναζητήσουμε εργασία και μόνιμη διαμονή.

---

¹³ Σπύρου Ρεπούση, «Οφέλη της Ελλάδας από τη συμμετοχή στην Ε.Ε.».

Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. συντονίζουν τις εθνικές οικονομικές πολιτικές τους, ώστε να μπορούν να αναλαμβάνουν από κοινού δράση, όταν βρίσκονται αντιμέτωπες με προκλήσεις, όπως οι οικονομικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις.

Επίσης, όλα τα κράτη μέλη ανεξάρτητα αν βρίσκονται εντός ή εκτός της Ευρωζώνης ανήκουν στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), ένα πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας που στοχεύει στην οικονομική συνεργασία και στην προώθηση της απασχόλησης και της διατηρήσιμης οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και στη συντονισμένη αντιμετώπιση των παγκόσμιων οικονομικών και χρηματοπιστωτικών προκλήσεων.

Η Ελλάδα εξασφάλισε σε μεγάλο βαθμό την οικονομική ανεξαρτησία, ελευθερία και ασφάλεια των κατοίκων της και αύξησε τις δυνατότητες εξωτερικού δανεισμού, τις επενδύσεις ξένων στη χώρα βελτιώνοντας τις τεχνολογικές μεθόδους παραγωγής.

Η Ελλάδα είναι ο ακρίτας των ευρωπαϊκών συνόρων και ο μεσογειακός εξώστης της Ε.Ε. με αποτέλεσμα το εγκατεστημένο σε όλες τις ηπείρους ανθρώπινο δυναμικό της και με τη ναυτιλιακή της δύναμη συμβάλλει στην προβολή της ευρωπαϊκής ιδέας. Έτσι η οικονομία της προσανατολίστηκε σε μεγάλο βαθμό προς το εξαγωγικό εμπόριο¹⁴.

Ένα σημαντικό οικονομικό όφελος είναι το γεγονός ότι η Ελλάδα πια λαμβάνει μέρος στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε όλα τα θέματα πιέζοντας τις άλλες χώρες να λαμβάνουν ευνοϊκές αποφάσεις γι' αυτή και αντίστοιχα η Ελλάδα για αυτές. Η αμφίδρομη αυτή σχέση και η χορήγηση του δικαιώματος της ισότιμης συμμετοχής στα κέντρα λήψης αποφάσεων για ζωτικά θέματα αποτελεί ένα μεγάλο πλεονέκτημα για μια μικρή χώρα, όπως είναι η Ελλάδα, που της επιτρέπει να απολαύσει τα πλεονεκτήματα μιας μεγάλης και σταθερής αγοράς, ένα μεγάλο και σταθερό «άνοιγμα» προς τον διεθνή χώρο του εμπορίου και της διακίνησης αγαθών.

Ως απόρροια λοιπόν των πιο πάνω οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι μεγιστοποιείται ο βαθμός ανεξαρτησίας της οικονομίας της μικρής χώρας, αφού οι αποφάσεις που άμεσα την επηρεάζουν, δεν λαμβάνονται εν τη απουσία της αλλά και με τη δική της ισότιμη συμμετοχή. Επίσης μεγεθύνεται το επίπεδο της ελεύθερης οικονομικής δραστηριότητας των κατοίκων της χώρας στον ευρύ χώρο της ευρωπαϊκής οικογένειας αλλά και ο βαθμός ασφάλειας της αγοράς.

Παράλληλα πολλοί τομείς της οικονομίας αναγκάστηκαν λόγω του ανταγωνισμού να εκσυγχρονισθούν και να προσφέρουν ουσιαστικότερες υπηρεσίες και καλύτερα προϊόντα στο

---

¹⁴ Τάνια Κωστάλα, «Λόγου Σπουδή», Ομιλία Κ. Καραμανλή σελ.247-252.

κοινωνικό σύνολο. Η βιομηχανία διευρύνεται και αυξάνει τον όγκο παραγωγής και των εξαγωγών προσφέροντας ανώτερης ποιότητας προϊόντα και σε προσιτές τιμές. Η παροχή υπηρεσιών εκσυγχρονίζεται και βελτιώνεται και ταυτόχρονα προστατεύεται η ελληνική εμπορική ναυτιλία καθιστώντας την ανταγωνιστική στο πνεύμα της παγκοσμιοποίησης.

2.6. Ευρώ

Η πορεία της Ελλάδας στην Ε.Ε. στιγματίζεται από μια σειρά θεαματικών αλλαγών, που επέφεραν στους διάφορους τομείς και δραστηριότητες της χώρας αλματώδη πρόοδο, με αποκορύφωμα την ένταξη στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και την καθιέρωση του ευρώ, ως επίσημου νομίσματος. Ταυτόχρονα, επιτυγχάνεται μια γενική άνοδος του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων πολιτών, με την αντίστοιχη αύξηση του εισοδήματος και του ΑΕΠ.

Με τη χαραυγή της νέας χιλιετίας η Ελλάδα καθίσταται μια από τις χώρες του σκληρού πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την επιτυχή οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Σημίτη. Από την 1η Ιανουαρίου 2002 η Ελλάδα είναι πλήρες μέλος της ΟΝΕ, υιοθετώντας το Ευρώ, ταυτόχρονα με τις άλλες 11 χώρες μέλη. Πρόκειται για ένα τεράστιο και πρωτοπόρο βήμα στον ευρύτερο εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους, που σε συνδυασμό με τα 17 τρις δρχ. του τρίτου κοινοτικού πλαισίου στήριξης (ΓΚΠΣ), θα προσδώσουν στο απώτερο μέλλον μια σημαντική ώθηση στην ελληνική οικονομία.

Ένα σημαντικότατο επίτευγμα για το ελληνικό κράτος αποτελεί ο εκσυγχρονισμός του, ως απόρροια των τεράστιων πόρων που εισέρευσαν από τα κοινοτικά ταμεία, μεταμορφώνοντάς το ριζικά σε ένα σύγχρονο δυτικό κράτος με ισχυρούς δημοκρατικούς θεσμούς και δυναμική οικονομία, αρκετά πιο ευέλικτη γραφειοκρατία και ανθεκτικούς και απρόσβλητους περιφερειακούς μηχανισμούς (ΟΤΑ). Η συνεχής, η επίμονη και επίπονη προσπάθεια σύγκλισης της οικονομίας, για την είσοδο στην τρίτη φάση της ΟΝΕ, απετέλεσε ανασταλτικό παράγοντα στην αύξηση του εθνικού χρέους, του δημόσιου ελλείμματος και του πληθωρισμού. Παράλληλα η δημοσιονομική διαχείριση καθώς και το βιοτικό επίπεδο κατέρχονται πλέον σε τροχιά βελτίωσης και αναβάθμισης, λόγω της εισαγωγής νέων τεχνολογιών και μεθόδων παραγωγής. Επίσης η αγοραστική δύναμη των ελληνικών νοικοκυριών αλλά κι επιχειρήσεων αποδεδειγμένα από το καθεστώς διαρκούς απειλής των κερδοσκόπων και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) κατέγραψε από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 απρόσμενη και ραγδαία αύξηση.

Αξιοσημείωτο είναι ότι μια γενικότερη δυναμική και προοπτική χαρακτηρίζει πλέον το ελληνικό

κράτος προερχόμενη από την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων και προϊόντων αλλά και τον τουρισμό και την εμπορική Ναυτιλία. Επιπρόσθετα, η πρόσφατη διεύρυνση και το άνοιγμα της Ε.Ε. στις χώρες του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας, πολλές από τις οποίες διαθέτουν ισχυρούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους, εγκαινιάζει και καθιερώνει μια νέα εποχή και για τις ελληνικές επιχειρήσεις αλλά και την προοπτική μιας Ευρασίας (κατά το Ζ. Μπρεζίνσκι) ενισχύοντας έτσι με τη σύνδεσή της με τον Εύξεινο Πόντο ακόμη περισσότερο τη γεωπολιτική και στρατηγική της αξία.

Παράλληλα η κατοχύρωση της εθνικής ασφάλειας αποτελεί επακόλουθο των πιο πάνω, καθώς ο ελληνικός λαός διακατέχεται από μια πραγματική αίσθηση αυτοπεποίθησης, κύρους και γοήτρου αλλά και ασφάλειας, που λόγω της ταραχώδους ιστορίας του τα καθιστούσε επιβεβλημένα και αναγκαία. Δηλαδή η εδαφική ακεραιότητα, αλλά και όλα τα κυριαρχικά διεθνή δικαιώματα της Ελλάδας στα πλαίσια μιας ισχυρής ομοσπονδιακής Ευρώπης είναι διασφαλισμένα, γι' αυτό συμφέρει στην Ελλάδα να επιδιώξει και την πολιτική ένωση των ευρωπαϊκών κρατών, ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας ισχυρής και κραταιάς Ευρώπης. Η Ευρώπη λοιπόν του 21ου αιώνα είναι αναμφίβολα μια ανερχόμενη δύναμη στο παγκόσμιο στερέωμα και ταυτόχρονα προοπτική εγγύησης της ευημερίας του ελληνικού λαού.

Γενικά τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης ωφελούνται από τη συμμετοχή τους σε έναν ευρύτερο νομισματικό συνασπισμό, εφόσον καθιστά τους κερδοσκόπους ανίσχυρους και ανίκανους να αποκομίσουν γρήγορα κέρδη από τη συναλλαγή νομισμάτων. Οι κερδοσκόποι επέφεραν χάος στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και προκάλεσαν την πτώση αρχικά της αγγλικής λίρας και κατόπιν της ιταλικής λιρέτας, αλλά δεν έχουν, μέχρι τώρα, προκαλέσει μεγάλη ζημιά στο ευρώ. Κατά συνέπεια, η Ευρωζώνη είναι ικανότερη να απορροφά τις αυξήσεις των τιμών από ό,τι το κάθε κράτος μέλος χωριστά, καθώς η επιρροή του ευρώ διευρύνεται. Στο εμπόριο εκτός Ευρωζώνης οφείλεται κάτι παραπάνω από το ένα τρίτο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) της Ευρωζώνης, γι' αυτό ένα δυνατό ευρώ καθίσταται επιζήμιο και μη κερδοφόρο στους εξαγωγείς και αποθαρρύνει τις ξένες επενδύσεις στην Ευρωζώνη, αλλά καθίσταται αρωγός στους εισαγωγείς και τις επενδύσεις τις Ευρωζώνης σε πολλά μέρη του κόσμου.

Τέλος η διακίνηση των πολιτών της Ε.Ε., τα ταξίδια εντός Ευρωζώνης καθίστανται ευκολότερα, χωρίς τις χρονοβόρες και άσκοπες διαδικασίες μετατροπής του νομίσματος. Ακόμη διευκολύνεται η σύγκριση τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών, πράγμα που συνεισφέρει στην καλύτερη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στηρίζει τον υγιή ανταγωνισμό, ικανοποιώντας τις

προτιμήσεις του καταναλωτικού κοινού. Η σταθερότητα λοιπόν του συνόλου της οικονομίας και των τιμών εκτιμάται ότι έχει ενισχύσει το εμπόριο εντός της περιοχής του ευρώ κατά 5-15%.

2.7. Μνημόνια

Μία κρίσιμη περίοδος σχέσεων της Ελλάδας με την Ε.Ε. ξεκίνησε με την έναρξη της μεγάλης οικονομικής κρίσης το 2008/9. Η Ελλάδα εισήλθε σε μια μακρά περίοδο οικονομικής ύφεσης και εφάρμοσε προγράμματα-μνημόνια μετά από συμφωνία με τους εταίρους-δανειστές της και το ΔΝΤ. Οι αλλαγές που συντελούνται στο πεδίο της εργασίας σε αυτή την περίοδο, χαρακτηρίζονται από μια βίαιη ανατροπή των εργασιακών σχέσεων στην προοπτική της εργασιακής απορρύθμισης, που ξεκίνησε σταδιακά από το 1990 στη χώρα.

Η περίοδος αυτή των μνημονίων, που συνοδεύουν την κρίση, αποτελεί την αφορμή για τη ραγδαία εντατικοποίηση των ρυθμών απελευθέρωσης της «αγοράς εργασίας». Οι εξελίξεις αυτές συνεπάγονται και σοβαρές παρενέργειες στις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης, όπως η πλήρης αποδιάρθρωση του συστήματος των συλλογικών συμβάσεων και του τρόπου διαμόρφωσης των μισθών, η απελευθέρωση των ατομικών και ομαδικών απολύσεων, η ελαστικοποίηση των ωραρίων και η ενίσχυση των ευέλικτων μορφών εργασίας σε βάρος της πλήρους και σταθερής απασχόλησης. Συμπλήρωμα όλων αυτών αποτελούν τα δραστικά μέτρα περιορισμού της απασχόλησης και υποβάθμισης της εργασίας στον δημόσιο τομέα, ώστε να συγκλίνει με το αντίστοιχο καθεστώς στις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Οι πολιτικές αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο της επικρατούσας πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που υιοθετεί την ανάγκη της ριζικής μεταρρύθμισης της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας με διακηρυγμένο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Επιπρόσθετα αποτελούν το έναυσμα για την επέκταση του ελληνικού πειράματος στον υπόλοιπο ευρωπαϊκό νότο υπό την καθοδήγηση των ισχυρών εθνικών και διεθνών οικονομικών κύκλων¹⁵. Οι συντελούμενες αλλαγές στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων συναντούν ακόμη κάποιες παραδοσιακές πρακτικές διατήρησης του μισθολογικού κόστους σε χαμηλά επίπεδα αναφορικά με τα ισχύοντα στον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο. Επίσης παρουσιάζεται το φαινόμενο της ανασφάλιστης εργασίας, που μαζί συνέτειναν να γίνεται αναφορά για εργασιακό μεσαίωνα εντός της ελληνικής αγοράς εργασίας και για τη γενιά των 700 ευρώ, που εκπροσωπούσε το 1/5 περίπου του απασχολούμενου εργατικού

---

¹⁵ Γιάννης Κουζής, 2010-11). «Η Κρίση και τα Μνημόνια Ισοπεδώνουν την εργασία».

δυναμικού στη χώρα με ολέθρια συνέπεια την τελευταία θέση μαζί με την Πορτογαλία σε επίπεδο ανταγωνιστικότητας.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι αλλαγές αυτές στην αγορά εργασίας είναι καταγιγιστικές και πρωτόγνωρες στην ευρωπαϊκή εμπειρία σε τέτοια ποσότητα και μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα σε μια χώρα, που μας παραπέμπει πραγματικά σε ελληνική καινοτομία. Όλα αυτά συντελούνται στον ευρωπαϊκό χώρο σε ένα γενικότερο πλαίσιο σχεδιασμού και στρατηγικής μείωσης του εργασιακού κόστους με θεσμικούς όρους και σε συνδυασμό με την απορρύθμιση του μεταπολεμικού κράτους πρόνοιας υπό την επέλαση του νεοφιλελευθερισμού, που συνιστά την πλέον ακραία έκφραση της επιθετικότητας του κεφαλαίου.

Εύφημη μνεία θα μπορούσαμε να αποδώσουμε στην πέμπτη ελληνική Προεδρία της Ε.Ε., το πρώτο εξάμηνο 2014, που διεξήχθη κατά τη διάρκεια της χειρότερης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης της ιστορίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περίοδος αυτή στέφθηκε με επιτυχία τόσο στα ποιοτικά, όσο και στα ποσοτικά χαρακτηριστικά, εφόσον προωθήθηκαν δεκάδες σημαντικά νομοθετήματα στους τομείς της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της εμβάθυνσης της τραπεζικής ένωσης, της μετανάστευσης και των θαλάσσιων μεταφορών.

Μετά από μια σκληρή δοκιμασία και πολυεπίπεδη κρίση τόσο της Ευρωπαϊκής ένωσης, όσο και του ευρώ, η Ελλάδα εξέρχεται νικήτρια σταδιακά και σταθερά με το τέλος των προγραμμάτων-μνημονίων και την επιστροφή της επιτέλους στην οικονομική ανάπτυξη.

2.8. Γεωργία

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε. οδήγησε στην εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής ΚΑΠ και στη σταδιακή δασμολογική απελευθέρωση των εμπορικών ανταλλαγών αγροτικών προϊόντων με τα άλλα κράτη μέλη. Συνεπώς το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτυσσόταν η ελληνική γεωργία μεταπολεμικά άλλαξε ριζικά, αλλά και οι ρυθμιστικές δυνατότητες της εθνικής αγροτικής πολιτικής περιορίστηκαν σημαντικά. Σύμφωνα με τη νέα πολιτική έχουν ενισχυθεί σημαντικά τα αγροτικά εισοδήματα τόσο μέσω των μηχανισμών στήριξης των γεωργικών προϊόντων και των επιδοτήσεων από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, όσο και με τα προστατευτικά μέτρα όπως οι αντισταθμιστικές εισφορές στις εισαγωγές. Επίσης διατέθηκαν πόροι για την αύξηση της γεωργικής παραγωγής, συνδυάζοντας ταυτόχρονα την εκμηχάνιση και μεγέθυνση του γεωργικού τομέα δημιουργώντας ευνοϊκές προϋποθέσεις για την επεξεργασία, διακίνηση και διάθεση των γεωργικών προϊόντων, αυξάνοντας κατακόρυφα το εισόδημα των αγροτών χωρίς την ανάλογη οικονομική επιβάρυνση των καταναλωτών.

Η υιοθέτηση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής στους κόλπους της Ε.Ε. εξυπηρετεί πολλούς και σημαντικούς σκοπούς όπως: Καθιστά ικανούς τους γεωργούς να παράγουν επαρκείς ποσότητες τροφίμων για την Ευρωπαϊκή αγορά, φροντίζει, μεριμνεί και διασφαλίζει την άριστη ποιότητα των τροφίμων μέσω του συστήματος της ιχνηλασιμότητας, παρέχει προστασία και ασφάλεια στους αγρότες από την υπερβολική αστάθεια-αυξομειώσεις των τιμών και τις κρίσεις της αγοράς. Επιπρόσθετα ωθεί τους αγρότες να επενδύουν στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών τους εκμεταλλεύσεων και στηρίζει οικονομικά τις αγροτικές κοινότητες, ώστε να είναι βιώσιμες και ανταγωνιστικές, συμβάλλει αποτελεσματικά στη δημιουργία και διασφάλιση θέσεων εργασίας στον κλάδο των τροφίμων και ταυτόχρονα προωθεί την προστασία και τον σεβασμό προς το περιβάλλον και μεριμνεί για τη δίκαιη μεταχείριση των ζώων¹⁶.

Αν προβούμε, σε ένα απολογισμό από τη μακρόχρονη εφαρμογή της ΚΑΠ στην ελληνική γεωργία φαίνεται ότι και στο μέλλον οι αλλαγές αυτές θα οριοθετούν τις δυνατότητες ανάπτυξης της ελληνικής γεωργίας και θα επιβάλουν σημαντικές αλλαγές στη συμπεριφορά των αγροτών. Η ελληνική γεωργία μπορεί να επωφεληθεί, αν στραφεί προς την ποιότητα και την εφαρμογή μεθόδων παραγωγής φιλικών στο περιβάλλον αλλά και αν προσδώσει έμφαση στην ενίσχυση του διαρθρωτικού εκσυγχρονισμού της γεωργίας, προκειμένου να παράγονται προϊόντα διεθνώς ανταγωνιστικά σε κόστος και ποιότητα. (Μαραβέγιας επιμ.2004) Συμπερασματικά, η παραγωγή πρέπει να προσαρμοστεί τόσο στις τεχνολογικές δυνατότητες και στην επιχειρηματική αντίληψη των παραγωγών-αγροτών, όσο και στις συνθήκες της ζήτησης.

2.9. Περιβάλλον

Η εφαρμογή της πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος που ανέπτυξε η Ε.Ε. από το 1972, όταν άρχισε για πρώτη φορά να ασχολείται με την αρμοδιότητα αυτή, είχε μεγάλες επιπτώσεις πάνω στο ελληνικό κράτος, όπως παρατηρεί ο G. Pridham σε ανάλογη μελέτη του πάνω σε αυτό το θέμα: «Είναι αναντίρρητο ότι η Ε.Ε. ευθύνεται για τη θέσπιση του σημαντικότερου μέρους της περιβαλλοντολογικής νομοθεσίας στις Μεσογειακές χώρες (Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία)»¹⁷.

Η θέσπιση του πρώτου προγράμματος περιβαλλοντικής δράσης (1973-1977) έγινε σε μια περίοδο που άρχιζε να συνειδητοποιείται σε παγκόσμια κλίμακα η ανάγκη για μια περισσότερο αρμονική σχέση ανάμεσα στο αίτημα της οικονομικής ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και της ποιότητας ζωής. Μέχρι το 2000 θεσπίστηκαν συνολικά από πλευράς της Ε.Ε. πέντε

---

¹⁶ Νικόλαος Κ. Μπαλτάς, «Ο Αγροτικός Τομέας της Ελλάδας στο Πλαίσιο του Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Περιβάλλοντος».

¹⁷ Π. Κ. Ιωακειμίδης, «Ευρωπαϊκή ένωση και Ελληνικό κράτος», σελ. 116-128.

προγράμματα. Παράλληλα η ένωση θέσπισε περίπου 250 νομικές πράξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, που καλύπτουν εκτός από το γενικό πλαίσιο, ειδικότερους τομείς, όπως την ατμόσφαιρα, τις χημικές ουσίες, τους βιομηχανικούς κινδύνους, τους θορύβους, τα απόβλητα, την προστασία των υδάτων, αλλά και τις επιπτώσεις προς το περιβάλλον ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων¹⁸.

Σημαντικός σταθμός στην ανάπτυξη της αρμοδιότητας της Ε.Ε. υπήρξε η θέσπιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης με βασικούς στόχους:

α. Η διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

β. Η προστασία της υγείας του ανθρώπου.

γ. Η συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων.

δ. Η προώθηση σε διεθνές επίπεδο μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων¹⁹.

Παράλληλα η ένωση ανέπτυξε βαθμιαία προγράμματα χρηματοδοτικής παρέμβασης για τη στήριξη ενεργειών και δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος και αφιέρωσε σημαντικούς πόρους, ειδικότερα για τις λιγότερο εύπορες περιοχές, όπως η Ελλάδα. Η Ελλάδα προχώρησε στη διαδικασία συγκρότησης πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος μετά από ισχυρές πιέσεις, που άσκησε η συμμετοχή της ενσωμάτωσης του κανονιστικού πλαισίου της Ε.Ε. στο εσωτερικό πολιτικό της σύστημα²⁰. Μετά το 1974 άρχισαν να συνειδητοποιούνται δημόσια τα προβλήματα περιβαλλοντικής προστασίας στην Ελλάδα κυρίως λόγω της εμφάνισης της περιβαλλοντικής μόλυνσης (νέφος) στο λεκανοπέδιο Αττικής. Η αναθεώρηση του συντάγματος το 1986 αναγνώρισε ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους»²¹. Ο πρώτος νόμος-πλαίσιο για το περιβάλλον (1650/86) που ψηφίστηκε το 1986, υπήρξε το αποτέλεσμα «της διείσδυσης του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα».

Η ενσωμάτωση της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εκτέλεση ορισμένων δημόσιων ή ιδιωτικών έργων θεωρήθηκε ως ένα σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη της πολιτικής προστασίας²² του περιβάλλοντος καθώς και η οδηγία για τη διαχείριση των

---

¹⁸ Π. Κ. Ιωακειμίδης «Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελληνικό Κράτος» σελ. 118.

¹⁹ Σ. Ζησιμόπουλος, «Η Διαμόρφωση του Κοινοτικού Δικαίου για το Περιβάλλον», στο Γ. Παπαδημητρίου(επιμ.), Η Διείσδυση του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1994, σ. 39.

²⁰ Το Περιβάλλον στην Ελλάδα 1991-1996, Αθήνα 1996.

²¹ Γ. Παπαδημητρίου, «Το Περιβάλλον στο Σύνταγμα, Θεμελίωση, Περιεχόμενο και Λειτουργία», Νόμος και Φύση, τχ. 2/94, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.

²² Τ. Χαροκόπου, «Ο Θεσμός της Εκτίμησης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων».

αποβλήτων²³. Τέλος σημαντική «πηγή» που τροφοδότησε τη διαδικασία ανάπτυξης της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ελλάδας υπήρξαν τα χρηματοδοτικά προγράμματα και πολιτικές της Ε.Ε., όπως η νέα διαρθρωτική πολιτική και οι χρηματοδοτήσεις του Ταμείου Συνοχής²⁴ που συνέβαλαν αποτελεσματικά στη διαχείριση των οικιακών και τοξικών αποβλήτων, στη διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων και στη βελτίωση της ποιότητας της ατμόσφαιρας ιδίως στην περιοχή της Αττικής²⁵.

Η Ε.Ε. έχει θεσπίσει ορισμένα από τα αυστηρότερα περιβαλλοντικά πρότυπα παγκοσμίως και με την υιοθέτηση της περιβαλλοντικής της πολιτικής συμβάλλει καταλυτικά στην ανάπτυξη της πράσινης οικονομίας εντός της Ε.Ε., στοχεύοντας στην προστασία της φύσης και στη διασφάλιση της υγείας και της ποιότητας ζωής των κατοίκων της. Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα έχει αναλάβει τις αντίστοιχες δράσεις στη θέσπιση νομοθετικών διαταγμάτων στα περιβαλλοντικά έργα και στη θεσμική οργάνωση. Ως ευρωπαϊκή χώρα εντείνει τις προσπάθειές της να αποφεύγει τις καθυστερήσεις στην ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών οδηγιών στο ελληνικό δίκαιο καθώς, έχει ενσωματώσει και τις ευρωπαϊκές νομοθετικές ρυθμίσεις στην εθνική νομοθεσία.

Σχετικά με τα περιβαλλοντικά έργα υπήρξε σημαντική ενίσχυση από τις χρηματοδοτήσεις με προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον η Ελλάδα δε διέθετε το απαραίτητο οικονομικό υπόβαθρο και επειδή απουσίαζαν και οι κατάλληλες πολιτικές πρωτοβουλίες για την εκτέλεση των συγκεκριμένων έργων. Παρόλα αυτά δεν αξιοποιήθηκαν σε όλες τις περιπτώσεις αποτελεσματικά οι χρηματοδοτήσεις και παρατηρήθηκε μειωμένη απορροφητικότητα των πόρων και καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των έργων. Αξιοπρόσεκτο είναι η σύσταση ανεξάρτητου Υπουργείου Περιβάλλοντος, μια εκ βάθρων αλλαγή στη θεσμική οργάνωση του τομέα, προωθώντας ζητήματα, που καθυστερούσαν να διεκπεραιωθούν, λόγω της προτεραιότητας που δινόταν στα δημόσια έργα αποφέροντας περισσότερα πολιτικά οφέλη. Βέβαια σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το κράτος, που με τη βοήθεια της κοινωνίας θα σταθεί αρωγός στο θέμα της προστασίας τους περιβάλλοντος λειτουργώντας συνειδητά και υπεύθυνα.

2.10. Παιδεία - Εκπαίδευση

Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η παιδεία διαδραματίζει καίριο και σημαντικό ρόλο στην αρτιότερη και επαρκέστερη προετοιμασία των νέων απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Το

---

²³ Μ. Ασημακοπούλου, «Η προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας στον τομέα των Αποβλήτων».

²⁴ Θ. Παπαγιάννης-Σπ. Κουβέλης, «Τα κοινοτικά προγράμματα» στο Κίνηση Πολιτών.

²⁵ Επιτροπή, Ελλάδα, Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης...,ό.π.,σ.44-45 και Α. Ε. Νυχάς, «Οι εξελίξεις στην Πολιτική Περιβάλλοντος», Σύγχρονα Θέματα, Η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση μετά τη Διακυβερνητική, τχ. 60-61, Ιούλιος-Δεκέμβριος 1996, σ. 179-188.

ευρωπαϊκό σχολείο γενικότερα οραματίζεται να μεταδώσει τις απαραίτητες γνώσεις στον μαθητή, όσον αφορά τους θεσμούς, τη δομή και τη λειτουργία τους, την ιστορία και τον πολιτισμό των ευρωπαϊκών λαών. Επίσης το ευρωπαϊκό σχολείο στοχεύει να καλλιεργήσει πανανθρώπινες αξίες, όπως η συνεργασία, η αλληλεγγύη, ο σεβασμός του διαφορετικού, ο διάλογος ως μέσο επίλυσης των όποιων διαφορών, η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων που θα συμβάλουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση της ανερχόμενης τάσης του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και του εθνικισμού. Επιπρόσθετα να προωθήσει και να ενισχύσει πρωτοβουλίες συνεργασίας μαθητών μεταξύ όλων των κρατών μελών της Ε.Ε., είτε εξ αποστάσεως με τη χρήση της τεχνολογίας, όπως τα προγράμματα e-twinning, είτε με ανταλλαγές επισκέψεων, όπως το πρόγραμμα Comenius, με στόχο την ανταλλαγή ιδεών, την ανάληψη κοινής δράσης, την προβολή της ιστορίας και του πολιτισμού όλων των ευρωπαϊκών λαών.

Παράλληλα καλείται να τους προσφέρει όλα τα απαραίτητα εφόδια, για να βελτιώσουν το γνωσιολογικό και γενικότερα το μορφωτικό επίπεδό τους, ώστε ως φωτεινοί φάροι και οδοδείκτες να τους φωτίσουν τον δρόμο για να ανταποκριθούν επάξια στις σύγχρονες προκλήσεις και απαιτήσεις σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σημαντικό και απαραίτητο είναι ακόμη οι μαθητές να εξοικειωθούν και να γνωρίσουν την παράδοση, την ιστορία και τον πολιτισμό τους, με στόχο να συνειδητοποιήσουν την εθνική τους ταυτότητα και τα ιδιαίτερα πολιτιστικά τους χαρακτηριστικά, που ταυτόχρονα συνδιαμορφώνουν και την κοινή ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και φυσιογνωμία.

Η πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προϋποθέτει τη διαμόρφωση μιας κοινής Ευρωπαϊκής συνείδησης, σύμφωνα με την οποία ο νέος πολίτης θα έχει παράλληλη συναίσθηση της εθνικής και της ευρωπαϊκής του ταυτότητας. Αναγκαία προτεραιότητά της είναι η έγκαιρη ενημέρωση των νέων σε σχέση με τις κοινές ευρωπαϊκές στοχεύσεις με προοπτική να αποκτήσουν ουσιαστικό και βαθύ ενδιαφέρον για τη συνέχιση της κοινής αυτής προσπάθειας. Διαφορετικά, οι νέοι κάθε χώρας θα αντιμετωπίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μια μονομερή προσπάθεια των ισχυρότερων κρατών να ποδηγετούν, να διαφεντεύουν και να κηδεμονεύουν τα λιγότερο ισχυρά κράτη.

Επίσης οι νέοι θα πρέπει να αντιλαμβάνονται έγκαιρα τα οφέλη της ευρωπαϊκής συνεργασίας, αλλά και να κατανοούν την εξέχουσα, τη σημαντική και καθοριστική θέση της Ένωσης, που διαδραματίζει στο διεθνές οικονομικό σκηνικό και να αισθάνονται πως τους εκπροσωπεί επάξια στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό πεδίο με γνώμονα πάντα την ανιδιοτελή της προσφορά.

Τέλος, θα πρέπει οι νέοι της Ευρώπης να αποκτήσουν σταδιακά μια ουσιαστική γνώση για να αξιοποιήσουν το κοινό εγχείρημα, μέσα από προγράμματα επισκέψεων στα κέντρα λήψης αποφάσεων, όπου θα πρυτανεύει και θα υπερισχύει ένα κλίμα αμοιβαίου σεβασμού.

2.11. Πολιτισμός - Κοινωνία

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει ουσιαστική στήριξη και ανάδειξη των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων κάθε κράτους μέλους, εφόσον αποτελεί πάγιο αίτημα των ασθενέστερων κρατών η ανάδειξη του πολιτιστικού τους πλούτου και φυσιογνωμίας στοχεύοντας στην εδραίωση της διακηρυγμένης πρόθεσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προστατευθούν όλες οι πολιτισμικές εκφάνσεις των κρατών μελών.

Επιτακτική ανάγκη αποτελεί η διασφάλιση της πραγματικής μέριμνας και φροντίδας για τις οικονομικά ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Παρατηρείται το φαινόμενο στους κόλπους της Ε.Ε. η ύπαρξη πολιτών που απολαμβάνουν τα αγαθά μιας διαρκούς οικονομικής ευμάρειας και αντίστοιχα η ύπαρξη πολιτών που αδυνατούν να αντεπεξέλθουν και να εξασφαλίσουν τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες. Δυστυχώς αυτό αποδεικνύει μια βαθιά πληγή στον κοινωνικό ιστό με την αδυναμία στην ενίσχυση εκείνων που πλήττονται περισσότερο από την παρατεταμένη οικονομική κρίση. Αναγκαία και επιβεβλημένη λοιπόν είναι η αναδιάρθρωση της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε ο κάθε Ευρωπαίος πολίτης να αισθάνεται και να απολαμβάνει τα αγαθά σε μια οικονομικά ισχυρή, αλλά και ανθρωπιστικά ευαίσθητη ένωση κρατών.

3.1. Η προσφορά της Ελλάδας στην Ευρώπη

Η Ελλάδα, μια γη περιορισμένη, ένα ακρωτήριο, μια χερσόνησος, το ανατολικότερο όριο της ενωμένης Ευρώπης διαθέτει την πιο πλούσια ιστορία σε ό,τι αγγίζει τον στοχασμό και τη διάνοηση. Μέσα από τη μακραίωνη, πολύπαθη και περιπετειώδη ιστορική της πορεία, η Ελλάδα διαμόρφωσε ένα πολιτισμό αξιοθαύμαστο, που κατόρθωσε να παραμείνει αναλλοίωτος και αδιάσπαστος ακτινοβολώντας σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης. Ο πολιτισμός αυτός δεν ανήκει μόνο στην Ελλάδα, αλλά αποτελεί κληροδότημα και κτήμα σε ολόκληρη την Ευρώπη και την οικουμένη. Η χώρα αυτή γέννησε ιδέες που συγκίνησαν και ευαισθητοποίησαν ψυχές, διέγειραν τον νου, αφύπνισαν συνειδήσεις. Αξίες όπως, η γλώσσα, η ισονομία, το μέτρο, η αγωνιστικότητα, η αρετή, η παιδεία προσφέρθηκαν αφειδώλευτα σε όλη την ανθρωπότητα²⁶.

---

²⁶ Τάνια Κωστάλα, «Λόγου Σπουδή», Ομιλία Κ. Καραμανλή σελ. 248-249.

Έχουμε διδαχθεί από τον κλασικό ελληνισμό ότι «χαλεπά τα καλά». Γι' αυτό η Ελλάδα φιλοδοξεί να συμβάλει στο μέτρο των δυνατοτήτων της στην πραγματοποίηση της ιδέας της Ε.Ε. εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της θέση, το πολιτικό της παρελθόν καθώς και το πολιτιστικό της επίπεδο να προσφέρει τις προϋποθέσεις της ανάπτυξης ευρύτερων οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων με τον βαλκανικό και τον μεσογειακό χώρο.

Παρόλο που η Ελλάδα δεν αποτελεί τεχνολογική δύναμη, διαθέτει όμως αξιόλογο επιστημονικό δυναμικό με πολλές προοπτικές. Επίσης πολλοί τομείς της οικονομίας μας μπορούν να αναπτυχθούν σε υψηλό επίπεδο, με αξιοσημείωτα οφέλη για την ευρωπαϊκή οικονομία, όπως η ναυτιλία, ο τουρισμός και η ενέργεια. Επίσης έχουμε τη δυνατότητα να αξιοποιήσουμε αποτελεσματικά την ιδιαίτερη γεωπολιτική μας θέση και να λειτουργήσουμε ως γέφυρα επικοινωνίας, συμφιλίωσης, συνεργασίας και αλληλεγγύης ανάμεσα στην Ευρώπη και στα Βαλκάνια αλλά και στον Αραβικό κόσμο. Επιπρόσθετα ο ευρωπαϊκός πολιτισμός οικοδομείται πάνω στις πανανθρώπινες και υπέρτατες αξίες της πλούσιας κληρονομιάς μας, τις οποίες καλείται να προστατέψει και να υπηρετήσει η σύγχρονη Ελλάδα με ιδιαίτερη έμφαση τη διατήρηση και τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας, ως υπεραξίας. Αλλά και ο σύγχρονος ελληνικός πολιτισμός, λόγω της ποικιλομορφίας και της αυθεντικότητάς του, δύναται να συμβάλει στην ανανέωση και αναγέννηση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στην Ελλάδα γεννήθηκαν και άκμασαν αξίες, όπως το αθλητικό ιδεώδες, το πνεύμα του Ολυμπισμού, δηλαδή της ευγενούς άμιλλας και της συναδέλφωσης των λαών, αξίες απαραίτητες για να διασφαλίσουν τον υπερεθνικό οργανισμό της Ε.Ε. περιορίζοντας τις συγκρούσεις και προάγοντας τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των κρατών μελών αλλά και τη διεθνή ειρήνη και συνεργασία²⁷.

Το αντίδοτο στην κρίση είναι μόνο ένα: Η επιστροφή στον άνθρωπο, επιστροφή στον ανθρωπισμό σε όλες τις πράξεις και τις σκέψεις που ανάγουν και εξυψώνουν τον άνθρωπο σε άρχοντα και όχι δούλο της ύλης. Κληροδότημα και κληρονομιά στην Ευρώπη αποτελεί ο άρτιος, ο ακέραιος άνθρωπος σε ένα συσχετισμό και σε μια αμφίδρομη σχέση με τον υλικό κόσμο. Στον άνθρωπο θα αναζητήσουμε το πρότυπο, το κριτήριο, το πολικό αστέρι τον οδοδείκτη της ιστορικής μας πορείας, όπως μας τον έχει διαμορφώσει και αποκρυσταλλώσει ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός. Απόλυτη υπεραξία για την Ε.Ε. λοιπόν είναι ο ελεύθερος άνθρωπος, η ελεύθερη κοινωνία, η ελεύθερη συνείδηση, η ελεύθερη σκέψη, η ελεύθερη καρδιά αλλά και ο ακαταπόνητος αγωνιστής της αλήθειας και του ωραίου, ο εχθρός της στατικότητας, ο δυναμικός οδοιπóρος προς νέους ορίζοντες²⁸.

---

²⁷ Τάνια Κωστάλα, «Λόγου Σπουδή», Ομιλία Κ. Τσάτσου σελ. 269-271

²⁸ Τάνια Κωστάλα, «Λόγου Σπουδή», Ομιλία Κ. Τσάτσου σελ. 269-273

3.2. Προοπτικές

Όσον αφορά τις προοπτικές της χώρας μας στην Ε.Ε., αυτές εξαρτώνται τόσο από τις μελλοντικές εξελίξεις στην Ένωση, όσο και από τις δικές μας ενέργειες. Υπάρχουν ακόμα δυσκολίες που προέρχονται, αφενός από το γεγονός ότι το κόστος της ένταξης δεν πληρώθηκε, αλλά πρέπει να πληρωθεί μελλοντικά και αφετέρου από το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να είναι μια μη ανταγωνιστική οικονομία που απαιτεί συνεχή προσπάθεια βελτίωσης της παραγωγικότητας. Ένα σημαντικό βήμα στο πλαίσιο της ΟΝΕ είναι η αύξηση της παραγωγικότητας που θα επιφέρει την καλύτερη πορεία της οικονομίας. Επιβάλλεται να απελευθερώσουμε τις αγορές, να ενισχύσουμε τον ανταγωνισμό, να περιορίσουμε τις κρατικές παρεμβάσεις, ώστε να ανασυγκροτήσουμε, να εξυγιάνουμε και να εκσυγχρονίσουμε τη δημόσια διοίκηση, αν και η λήψη τέτοιων αποφάσεων εξυπνοεί και το ανάλογο πολιτικό κόστος.

Επίσης πρέπει να προωθήσουμε την αμοιβαία συνεργασία και τον γόνιμο και εποικοδομητικό διάλογο, ως το μοναδικό μέσο επίλυσης διαφορών στο πλαίσιο της κοινωνικής και πολιτικής δικαιοσύνης. Ως Ευρωπαίοι πολίτες έχουμε ύψιστο χρέος και καθήκον να μην απεμπολούμε τις πρωταρχικές μας αξίες πάνω στις οποίες θεμελιώθηκε και οικοδομήθηκε το ευρωπαϊκό όραμα, όπως ο ανθρωπισμός, η ισότητα, η ισηγορία, οι δημοκρατικοί θεσμοί, ο σεβασμός στα δικαιώματα των πολιτών και η εξάλειψη των ρατσιστικών και εθνικιστικών ιδεολογιών.

Βασικός πυλώνας αποτελεί η σταθεροποίηση και η διάσωση των δημοκρατικών θεσμών, που διέρχονται σήμερα αναμφισβήτητη κρίση, γι' αυτό καλείται η Ε.Ε., να αναμορφώσει τη δημοκρατία και να την προσαρμόσει στις σημερινές συνθήκες. Παρά την εκρηκτική και ραγδαία πρόοδο που σημειώθηκε στον τεχνικό και επιστημονικό τομέα δυστυχώς η πολιτική σκέψη του ανθρώπου οδηγείται σε αποτελμάτωση.

Μελετώντας τους μεγάλους άντρες της αρχαιότητας, τον Πλάτωνα και τον Θουκυδίδη, διαπιστώνουμε ότι τα πολιτειακά και πολιτικά προβλήματα είναι διαχρονικά και χρήζουν άμεσης επίλυσης. Με τον εκσυγχρονισμό της Δημοκρατίας μπορεί να αναχθεί και πάλι σε πρωταρχική και υπέρτατη αξία η αρετή του πολίτη, που θα «επίσταται άρχειν και άρχεσθαι» κατά τον Αριστοτέλη. Παράλληλα θα θεμελιωθούν οι βασικές αρχές της ελευθερίας και της δικαιοσύνης πάνω στην υπευθυνότητα του πολίτη, που περιστέλλει την κατάχρηση και αυθαιρεσία της ελευθερίας και εγγυάται την ομαλή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών.

Παράλληλα πρέπει να ενισχύσουμε την ενιαία εξωτερική πολιτική, που θα καταστήσει την Ε.Ε.

ισχυρό παράγοντα σε παγκόσμιο επίπεδο, στοχεύοντας ιδιαίτερα στην περιβαλλοντική αναβάθμιση, στην εδραίωση της ειρηνικής συνύπαρξης, στην ισοτιμία των κρατών - μελών καθώς και στην ισοκατανομή του πλούτου ενισχύοντας οικονομικά τα ασθενέστερα κράτη μέλη.

Επίσης πρέπει να προστατεύσουμε και να διαφυλάξουμε την εθνική και πολιτιστική ταυτότητα καθώς και τις ιδιαιτερότητες των λαών με τη σύμπραξη και την αρωγή, τόσο της πολιτικής και της πνευματικής ηγεσίας, όσο και με τη συμβολή των Μ.Μ.Ε. και των εκπαιδευτικών συστημάτων κάθε κράτους μέλους.

Ο αποπροσανατολισμός των ιδεών, ο ευδαιμονισμός μαζί με τον στυγνό ορθολογισμό που τείνει να αγνοήσει τον άνθρωπο ως σκοπό της κοινωνικής συμβίωσης, έχουν παραμορφώσει και αλλοιώσει το πολιτιστικό πρόσωπο της Ευρώπης. Η πρόκληση της επιβίωσης και αναγέννησης του πολιτισμού μας μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με την αναμόρφωση των θεσμών και την επανασύνδεση του ορθολογισμού με το συναισθηματισμό του Απόλλωνα με τον Διόνυσο. Επιτακτική ανάγκη των καιρών είναι ο ευρωπαϊκός Φάουστ να επιχειρήσει νέο ταξίδι, τον νόστο στη χώρα του μέτρου και της ισορροπίας βοηθώντας την Ευρώπη να ανανεώσει και να εξανθρωπίσει όλες τις ιδέες που έχει καλλιεργήσει εξοβελίζοντας τον υλικό ευδαιμονισμό²⁹.

4.1. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αν κάποιος θέλει να εμβαθύνει στον μύθο της δημιουργικής ένωσης της Ευρώπης με την Ελλάδα, θα διαπιστώσει ότι η Ευρώπη προσφέρει ως το μεγαλύτερο δώρο της, την ευκαιρία προβολής ισχυρότερου ελληνικού πλεονεκτήματος: Τον δημιουργικό οίστρο των Ελλήνων για προσφορά πολιτισμού, δηλαδή μας προσφέρει την ευκαιρία να συμβάλουμε και πάλι στην πρόοδο του Παγκόσμιου Πολιτισμού³⁰. Έτσι λοιπόν η ωραία και μεγαλομάτα Ευρώπη προσφέρει στους Έλληνες μετά την ένταξη στην αγκαλιά της το 1981, τα εξής δώδεκα δώρα:

- Η ευρωπαϊκή προοπτική και το ευρωπαϊκό status.
- Οι ευνοϊκές συνθήκες οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας για την ανάπτυξη της χώρας.
- Οι προοπτικές εντονότερου και υγιέστερου ανταγωνισμού.
- Η διόρθωση των διαρθρωτικών αγκυλώσεων της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.
- Υψηλότερα πρότυπα σύγκλισης στο οικονομικό-κοινωνικό επίπεδο καλλιεργώντας τη δημιουργική άμιλλα.

²⁹ Τάνια Κωστάλα, «Λόγου Σπουδή», Ομιλία Κ. Καραμανλή, σελ. 251.

³⁰ Ναπολέων Μαραβέγιας «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή ένωση», σελ. 236 Εκδόθηκε από την ΕΠ Ε.Ε.Σ με πρωτοβουλία του προέδρου της Καθηγητή Κ. Στεφάνου, το 2006.

- Περισσότεροι χρηματοδοτικοί πόροι.
- Περίπου 1000+ πρωτογενείς και δευτερογενείς θέσεις απασχόλησης σε Έλληνες σε ευρωπαϊκές θέσεις εργασίας στις Βρυξέλλες και στην Αθήνα με υψηλότερες αμοιβές.
- Η προοπτική για υψηλότερους μισθούς και εισοδήματα σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.
- Η απόδραση από «τα βαλκανικά Πλαίσια» και η ένταξη στη θετικότερη «Ευρωπαϊκή Εικόνα-Οικογένεια».
- Η προσφορά ενός ισχυρότατου διεθνούς πολιτικού lobby και forum με την παρουσία μέχρι 30 Ελλήνων βουλευτών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Η εξασφάλιση ενός ισχυρότατου πλεονεκτήματος έναντι της επιθετικότητας της γειτονικής μας χώρας με την προοπτική ένταξής της στην Ε.Ε.
- Η προοπτική εκσυγχρονισμού της χώρας με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτομιών με αρωγό την επιστήμη της πληροφορικής³¹.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η φυσιογνωμία της Ελλάδας σφραγίστηκε από τη μακρόχρονη παρουσία της στους κόλπους της ευρωπαϊκής οικογένειας. Η συμμετοχή της Ελλάδας στις ευρωπαϊκές ενοποιητικές διαδικασίες δεν είναι πρόσφατο γεγονός. Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας προϋπήρχε της διασύνδεσης της πορείας της με τις προσπάθειες ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εντός της ευρωπαϊκής κοινότητας. Σταθμός αποτελεί η υπογραφή της συμφωνίας σύνδεσης Ελλάδας-ΕΟΚ τον Ιούνιο του 1961 καθώς ήταν και το πρώτο κράτος που υπέγραψε³².

Έχουμε ενταχθεί σε μια ένωση κρατών με εδραιωμένους δημοκρατικούς θεσμούς, με ένα θεσμοθετημένο σύστημα δράσεων σ' όλες τις εκφάνσεις της ζωής που ενθαρρύνουν κάθε χώρα να λειτουργεί με υψηλούς ρυθμούς και κριτήρια. Η Ελλάδα απέκτησε πλεονεκτική θέση τόσο σε πολιτικό, όσο και σε οικονομικό επίπεδο στην ευρύτερη περιοχή της. Με τους κοινοτικούς πόρους που έχουμε εξασφαλίσει, έχουμε υλοποιήσει μεγάλα έργα, έχουμε εκσυγχρονίσει τις υποδομές μας, έχουμε προωθήσει αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και πολιτικές ενδυνάμωσης της πολιτικής συνοχής.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο δρόμος προς την ενοποίηση δεν ήταν ποτέ εύκολος μάλλον ακανθώδης, καθώς στις διάφορες φάσεις της πορείας αντιμετωπίσαμε κρίσεις και διαφωνίες ως προς τα μελλοντικά βήματα. Η Ευρώπη όμως έχει αποδείξει ότι μπορεί μέσα από τη συνεργασία και τις συναινετικές διαδικασίες, να υπερπηδά τους σκοπέλους και να προχωρεί μπροστά.

Μετά την εξάπλωση και εδραίωση της παγκοσμιοποίησης από το 1989 ιδιαίτερα στο πεδίο της πολιτικής σφαίρας και από την επανένωση της Γερμανίας προκύπτει το «παράδοξο» ότι

³¹ Ναπολέων Μαραβέγιας «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή ένωση», σελ. 234-236.

³² Ναπολέων Μαραβέγιας «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή ένωση», (Δημοσθένης Ασημακόπουλος) σελ. 27

επανακάμπτει το εθνικό συμφέρον ως επιλογή σε πολλά κράτη της Ε.Ε., ιδιαίτερα στη Γερμανία με οδυνηρή συνέπεια τη μείωση της ταχύτητας του ευρωπαϊκού εγχειρήματος ενοποίησης επιδρώντας καταλυτικά στις δραστηριότητες των κοινοβουλευτικών ομάδων εντός του Ευρωκοινοβουλίου. Απόδειξη είναι ότι η ισχυρότερη χώρα της ένωσης δηλαδή η Γερμανία έχοντας τη μεγαλύτερη κοινοβουλευτική ομάδα κατέχει και τη μέγιστη επιρροή σε σειρά κοινοβουλευτικών ομάδων. Έτσι η Ελλάδα οφείλει να σταθμίσει τη σημασία της επανάκαμψης του «εθνικισμού ισχύος» στην Ευρώπη, να προσαρμόσει τις διεκδικήσεις της καθώς και τη στρατηγική της για το μέλλον της Ε.Ε.

Επίσης η Ελλάδα οφείλει να αποστασιοποιηθεί από τη δίνη της διαμάχης για τους νέους άξονες της Ευρώπης, όπως η Γερμανία και το αντίπαλο δέος η Γαλλία και να ανακαλύψει τρόπους να αξιοποιήσει τις διαφοροποιήσεις και εναλλακτικές επιλογές, που θα διατυπωθούν ενισχύοντας έτσι την παρουσία της στην Ευρώπη και αποφεύγοντας τον κίνδυνο σύνθλιψης των εθνικών της συμφερόντων ανάμεσα στους ευρωπαϊκούς άξονες και τις ανακατατάξεις τους. Γνώμονας για την Ελλάδα πρέπει να είναι η υπεράσπιση των αρχών και αξιών που πρεσβεύει, καθώς και του εθνικού της συμφέροντος με ταυτόχρονη προσήλωση στην τήρηση του διεθνούς δικαίου και των κανόνων ειρηνικής συμβίωσης στο πλαίσιο του διεθνούς γίνεσθαι.

Η ελληνική εθνική ευρωπαϊκή πολιτική οφείλει να συμβάλει και να προωθήσει την εμβάθυνση των διαδικασιών ενοποίησης της Ε.Ε. με έμφαση στους τομείς της ασφάλειας και άμυνας με τρόπο ισότιμο και δημοκρατικό και λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις διαφοροποιήσεις εντός της Ε.Ε. και μεταξύ της Ε.Ε. και των ΗΠΑ. Αυτή η προοπτική δεν πρέπει να την αιχμαλωτίσει σε διλήμματα αλλά να την αξιοποιήσει προς όφελος της.

Επίσης πρέπει να αντιστέκεται σε δόγματα που υποθάλλουν τα δικαιώματα της δημοκρατίας στην Ε.Ε. και στις σχέσεις των κρατών-μελών ως προς τη δημοσιονομική και νομισματική οικονομική πολιτική.

Ακόμα επιβάλλεται να καταπολεμήσει τον εθνικισμό των μεγάλων δυνάμεων που δυστυχώς αναβιώνει και να εδραιώσει και να σφυρηλατήσει συμμαχίες στο εσωτερικό της Ε.Ε.

Αξιοπρόσεχτο είναι ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική δεν επιτρέπεται να περιορίζεται στον «δυτικό της εαυτό», ούτε να της απαγορεύονται τα ανοίγματα στις πέραν της δύσης δυνάμεις, κάτι που οι ίδιες ισχυρές δυνάμεις της δύσης έχουν πράξει αναπτύσσοντας προνομιακές σχέσεις, όπως οι ΗΠΑ και η Γερμανία παραγκωνίζοντας ταυτόχρονα την πορεία της Τουρκίας στη σύναψη συμμαχιών με τρίτες χώρες. Η εξωτερική της πολιτική δηλαδή πρέπει να είναι πολυσχιδής και πολυμερής προσδίδοντάς της γόητρο και κύρος.

Η Ελλάδα πρέπει να σέβεται τις επιλογές των ισχυρών της δύσης αλλά μέσα από αυτή τη συμπόρευση πρέπει να απαιτεί εγγυήσεις και διασφάλιση των ελληνικών συμφερόντων. Δεν πρέπει να ανησυχεί για παράδειγμα για την εξάρτηση της Ε.Ε. από το ρωσικό αέριο ούτε να θεωρεί ως

αυτονόητο δρόμο υπέρβασης και επίλυσης αυτού του κινδύνου τη σύνδεση της Ε.Ε. μέσω Τουρκίας με άλλες διαφοροποιημένες πηγές, εφόσον δύναται να έχει άλλες επιλογές εισαγωγής «ενεργειακών πόρων» συνάπτοντας συμμαχίες με άλλες χώρες της περιοχής.

Η Ελλάδα οφείλει σε περιόδους κρίσης να προωθή τις άμεσες συμμαχίες και συνεργασίες της καθώς και τις αντίστοιχες έμμεσες, ώστε να αναδιπλώνεται και να ανακάμπτει έχοντας ισχυρά ερείσματα, στηρίγματα και δυνατότητες στο πνεύμα πάντοτε της παγκοσμιοποίησης. Μπορεί να αναπτύξει στενές σχέσεις και φιλίες σε πιο διαφορετικά επίπεδα των κοινωνιών των όμορων δυνάμεων της Βαλκανικής για πάταξη και καταπολέμηση του εγκλήματος, την ίδρυση επιστημονικών κέντρων, την αναβάθμιση των δικτύων ηλεκτρισμού, επικοινωνίας και μεταφοράς αλλά και ανταλλαγής εμπειριών σε κυβερνητικό επίπεδο. Ήδη η Ελλάδα έχει μεγάλη θετική πείρα ερχόμενη σε συμμαχίες στο εσωτερικό της Ε.Ε. με τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου αποτρέποντας έτσι τη θεσμική και άλλη υποβάθμιση των χωρών αυτών. Αυτό συνέβαλε καταλυτικά να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση που πρόσβαλε ιδιαίτερα τις χώρες αυτές.

Σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται αντιμέτωπη με νέες σύνθετες προκλήσεις. Αναδύεται βασανιστικά το ερώτημα: «Πού θέλουμε να φτάσουμε; Ποια Ευρώπη επιθυμούμε;». Η Ελλάδα απαντά ότι επιθυμεί βαθύτερη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και συνέχεια του ενοποιητικού εγχειρήματος, ώστε η Ευρώπη να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων. Το διακύβευμα είναι μια Ευρώπη ισχυρή θεσμικά και πολιτικά, που θα ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις ανάγκες και προσδοκίες των πολιτών της, που θα εμπνέει ασφάλεια και εμπιστοσύνη εξασφαλίζοντας την κοινωνική της συνοχή, την ευημερία των πολιτών της, αλλά και την αξιοπιστία της και την ανταγωνιστικότητά της σε διεθνές επίπεδο³³. Η Ελλάδα έχει τοποθετήσει στον χάρτη της Ευρώπης το δικό της λιθαράκι, τη δική της ψηφίδα και το δικό της στίγμα αξιοποιώντας στο έπακρο την ιδιότητά της ως μέλους, για να ισχυροποιήσει τη διεθνή θέση της, την οικονομική και κοινωνική πρόοδό της και γενικότερα τη βελτίωση της καθημερινότητας των Ελλήνων πολιτών.

Θέτοντας ως προτεραιότητά της η Ελλάδα τη διατήρηση της εθνικής της ταυτότητας αποδέχτηκε οριστικά και αμετάκλητα την ιστορική της πρόκληση και την ευρωπαϊκή της μοίρα επιβεβαιώνοντας τα λόγια του Τσώρτσιλ ότι είμαστε όλοι Ευρωπαίοι αλλά και του Σέλλεϊ ότι είμαστε και όλοι Έλληνες. Την ίδια θέση και άποψη έχει διατυπώσει ήδη από τον 5ο αιώνα π.Χ. ο ρήτορας Ισοκράτης διακηρύττοντας ότι «Έλληνες δεν είναι εκείνοι που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, αλλά όλοι εκείνοι που ενστερνίστηκαν, ασπάστηκαν και υιοθέτησαν την υπεροχή του κλασικού πνεύματος.

---

³³ Ναπολέων Μαραβέγιας «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή ένωση», (Ντόρα Μπακογιάννη) σελ. 32-36.

Βιβλιογραφία

- Π. Κ. Ιωακειμίδης, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελληνικό Κράτος. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων.
- Π. Κ. Ιωακειμίδης, Η θέση της Ελλάδας στο Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Περιφερειακό Σύστημα. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων.
- Καλλιόπη Σπανού, Ελληνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Αθήνα: Παπαζήση.
- Ναπολέον Μαραβέγιας, Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων.
- Τάνια Κωστάλα, Λόγου Σπουδή. Εκδόσεις Σαββάλας.
- Π. Κ. Ιωακειμίδης, Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων.
- Γενική γραμματεία τύπου και πληροφοριών (1981). Η ένταξη της Ελλάδος. Αθήνα.
- Κατσαρός, Π. (2007). Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα 1957-2007. Αθήνα: Κατσαρός.
- Λοβέρδος Α., Τα πολλαπλά οφέλη για την Ελλάδα, Όταν η Ανατολή συναντά τη Δύση, τεύχος 1, Η Καθημερινή-The Economist Ιανουάριος 2004.
- Κοντογεώργης, Γ. (1985). Η Ελλάδα στην Ευρώπη: Η πορεία προς την Ένωση και η πολιτική του Καραμανλή. Αθήνα: Παγκόσμιος Εκδοτικός Οργανισμός.
- Χαρίτος, Σ. Ελλάδα-ΕΟΚ 1959-1979. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μητσός, Α. (1981). Η προσχώρηση στις ευρωπαϊκές κοινότητες. Αθήνα: Σύγχρονα Θέματα.
- Παπαγιαννίδης, Δ. (1983). Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: ένα σύντομο οδοιπορικό. Αθήνα: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Χαρίτος, Σ. (1981). Ελλάδα-ΕΟΚ: 1959-1979 από τη σύνδεση στην ένταξη. Αθήνα: Παπαζήση.
- Νίκος Κοτζιάς, «Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Καστανιώτη

- Αρτέμη, Ε. (2015). Ελλάδα και ΕΟΚ: τί επεδίωκε ο Καραμανλής; ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ. Διαθέσιμο στο: <https://www.pemptousia.gr/2015/08/ellada-ke-eok-ti-epedioke-o-karamanlis/>.
- <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stineuropaiki-enosi.html>
- www.kathimerini.gr/820322/article/epikairothta/ellada/h-apofash-gia-syndesh-me-thn-eok.
- www.naftemporiki.gr/story/142012/pos-i-ellada-pire-ton-europaiko-dromo.
- www.pemptousia.gr/2015/07/evropaiki-enosi-ke-ellada-sintomi-istoriki-anadromi/.
- www.kathimerini.gr/840425/article/epikairotita/ellada/h-syndesh-ths-elladas-me-thn-eok.
- <http://bigbusiness.gr/index.php/ependyseis/invest-in-greece/39614-ta-ofeli-tou-ependytikoy-sxediou-gioynker-gia-tin-ellada-kai-synolika-tin-ee>.
- el.m.wikipedia.org Μακεδονικό ονοματολογικό ζήτημα.
- <http://www.idis.gr/?p=3612>.
- <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eekp/article/view/10878>.
- <http://bigbusiness.gr/index.php/ependyseis/invest-in-greece/39614-ta-ofeli-tou-ependytikoy-sxediou-gioynker-gia-tin-ellada-kai-synolika-tin-ee>.
- <https://www.naftemporiki.gr/printStory/1479955>.
- https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/OIK299/Διάφοραέγγραφα/αγροτικός_τομεας.pdf.
- https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/OIK299/Διάφοραέγγραφα/αγροτικός_τομεας.pdf.